

Az orosz–ukrán háború második évének tanulságai¹

Vezetői összefoglaló

- A háború harmadik évének elején mind a nemzetközi politikai folyamatok, mind a katonai erőviszonyok Moszkvának kedveznek. Oroszország valószínűleg képes lesz a fronton további sikereket elérni, a Putyin által megerősített eredeti háborús célok elérése azonban aligha reális. Másfelől, ahogy 2023-ban Kijev, úgy most Moszkva van cselekvési kényszerben: Oroszország előnye a 2024-es év után várhatóan csökkenni fog, feltéve, hogy az Ukrajna mögötti nyugati katonai támogatás kitart.
- Ukrajna működőképességének fenntartásában a külföldi segély, az első két év alatt felajánlott 141,1 milliárd dollár pénzügyi és 118 milliárd dollár katonai támogatás meghatározó. Kijev a háború nagyjából első két évében minden egyes Ukrajnában megtermelt dollár mellé bő 21 cent pénzügyi és 27 centnek megfelelő katonai támogatást kapott. Az ebben a segítségnyújtásban beálló akár kisebb változások is sokkal nagyobb mértékben érintik az ukrán védelmi képességeket, mint a hazai gazdaság bármelyik folyamata.
- Az amerikai pénzügyi-katonai támogatás megakadásával tovább nő az európai támogatás szerepe és jelentősége Ukrajna számára.
- Az Ukrajna mögött álló nyugati államok katonai támogatásával párhuzamosan Oroszország Iránnal és Észak-Koreával fokozta az együttműködést, ami rakéta- és dróntechnológiai proliferációs aggodalmakat szül.
- Kína és India igyekszik távolságtartó, semleges magatartást tanúsítani, miközben gazdasági hasznot próbálnak húzni az Oroszországgal szembeni szankciók szülte helyzetből.

Elemzésünk az orosz-ukrán háború második évének tanulságait foglalja össze. Ennek során szólunk a második év katonai mérlegéről és a harmadik év várható tendenciáiról, az Ukrajnának nyújtott pénzügyi támogatásról, a fegyverszállításokról és a védelmi jellegű támogatásokról, valamint a legfontosabb szereplőknek a háború második éve során tanúsított magatartásáról. Ugyanakkor nem értékeljük részletesen a háború (katonai) eseménytörténetét, mivel az a magyar sajtóban is rendkívül jól nyomon követhető volt.

A háború második évének katonai mérlege és a harmadik év várható tendenciái

Az orosz-ukrán háború második évének első fele az ukrán ellentámadásra való felkészülés jegyében telt. Bár a háború első évének tapasztalatai megmutatták, hogy támadó műveletek folytatása rendkívül kockázatos és költséges Ukrajna szenzorokkal szaturált harcterein, a kijevi politikai vezetésre nagy nyomás nehezedett, hogy megpróbálja visszafoglalni megszállt területeinek legalább egy részét. Egyfelől, az oroszok által elfoglalt területek orosz „pacifikálásának” folyamata – az aktív ellenállást kifejtő lakosság bebörtönzése, kitelepítése, az orosz állampolgárság erőszakkal való rákényszerítése a helyi lakosságra – sürgette az ott élő, és az ukrán államhoz lojális lakosság felszabadítását az orosz megszállás alól. Másfelől, a nyugati katonai támogatás várható tetőzése a 2023-as esztendőben, és az azt követő év amerikai elnökválasztási küzdelme, illetve egy esetleges Trump-elnökség kiszámíthatatlan külpolitikája szintén arra sarkallhatta Kijevet, hogy rövidtávon próbáljon meg nagy kockázat felvállalása mellett nagy hasznot realizálni.

Csakhogy épp ezen okok miatt az ukrán ellentámadás nem tudott meglepetést elérni. Az egyértelmű volt ugyanis Moszkva számára is, hogy Ukrajna lépéskényszerben van, ahogy az is, hogy a haszonmaximalizálás reményében a cél Zaporizzsja visszafoglalása lehet, hiszen potenciáli-

¹ A jelen tanulmány szerzői Csiki Varga Tamás, Csoma Mózes, Deák András György, Háda Béla, Jójárt Krisztián, Kemény János és Tálás Péter, az NKE EJKK John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Programjának munkatársai. A tanulmány a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú NKE HHK „Alkalmazott katonai műszaki-, had-, és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon” című pályázat keretében készült.

san ez kecsegtetett a legnagyobb haszonnal: a megszállt déli területek infrastruktúrája – Mariupolt leszámítva – nagyrészt intakt maradt, ráadásul gazdasági szempontból is jóval fontosabb volt ez a térség, mint a mostani, illetve a még 2014-2015-ben elvesztett, erősen lerombolt infrastruktúrájú – és erősen indoktrinált, vagyis mostanra túlnyomórészt oroszbarát lakossággal rendelkező – donyecki és luhanszki területek visszaszerzése. Az Azovi-tengerhez való kijutás egyben felszámolta volna a Krím és Oroszország közti szárazföldi összeköttetést is, megnyitva a lehetőséget Herszon teljes felszabadításának, és perspektivikusan akár a Krím visszafoglalásával is fenyegethette volna az orosz erőket. Figyelembe véve a közlekedési hálózatot, az ukrán támadóművelet irányait is meg lehetett jósolni. Ez alapján a támadás elsődleges célja a fontos vasúti csomópontnak számító Tokmak elfoglalása lehetett, ahonnan kiindulva Melitopol visszafoglalása képezte volna az offenzíva fő irányát.

Ami a katonai erőviszonyokat illeti, a 2022-es évben az élőerő tekintetében Ukrajna fölényt élvezett az oroszok számottevő tüzérségi fölénye mellett, ami lehetővé tette az orosz sikerek elérését a Donbaszban 2022 nyarán. 2023-ra a helyzet alapvetően megváltozott: a részleges orosz mozgósításnak köszönhetően Ukrajna már nem volt létszámbeli fölényben, cserébe viszont – köszönhetően a tüzérség rendkívül intenzív alkalmazásának orosz oldalon – a tüzérség tekintetében nagyjából paritás alakult ki a felek között.² Bár 2023 elején a front több szakaszán folytatott erőltetett orosz támadás jelentős erőforrásokat égetett el és aláásta az orosz katonák morálját, a 2022 őszi bejelentett részleges mozgósítás, valamint az elitelték toborzása biztosította az emberállomány utánpótlását. A háború első éve ráébresztette az orosz hadvezetést a statikus védelem jelentőségére, így az orosz haderő Szergej Szurovikin vezetése alatt megkezdte egy mélységében tagolt, aknákkal sűrűn terített védelem kiépítését. Vagyis az orosz erők így felkészülten várták az ukrán támadást, ami a nyugati fegyverek beérkezésének lassúsága miatt ráadásul tovább késlekedett.

A nyugati katonai tervezők, valamint az ukrán katonai és politikai vezetés különböző elképzelésekkel rendelkeztek az ellentámadás tervére vonatkozóan. Míg az amerikai tanácsadók az erők egyetlen irányban történő bevetését javasolták, megpróbálva meggyőzni az ukránokat arról, hogy egy gépesített erővel végrehajtott frontális támadás képes lehet áttörni az orosz védelmen, addig az ukrán hadvezetés az orosz erők megosztását preferálta, ezért végül három irányban támadtak – délkeleten Bahmut, délen pedig Orihiv és Velika Novoszilka térségében.³ Ez utóbbi mögött az a megfontolás húzódnak meg, hogy a 2022-es herszoni és harkivi ellentámadáshoz hasonló dilemma elé állítsák az orosz hadvezetést, így az kénytelen legyen erőket átcsoportosítani egyik vagy másik irányból, meggyengítve ezzel a front adott szakaszának védelmét. Az ukrán elképzelés összhangban állt a saját katonai képességeikkel, és az addig alkalmazott stratégiával, amely három elemen alapult: az orosz erők szimmetrikus módon való felörlésén az 1000 kilométer hosszúságú frontvonal meghatározott részein, az orosz erők megosztásán azáltal, hogy a front távoli szakaszain egyidőben helyezték őket nyomás alá, valamint – miután sikerült kellő mértékben meggyengíteni őket – egy manőverező jellegű támadóművelet végrehajtásán.⁴ Csakhogy miközben az ukránok a legtapasztaltabb egységeiket hagyták Bahmut körül, és helyettük az újonnan felállított és túlnyomórészt tapasztalatlan katonákból álló dandárokat vetették be a kiépített, mélységében tagolt orosz védelem áttörésére délen, addig a Bahmut szárnyain végrehajtott ukrán ellentámadásnak nem sikerült jelentős orosz erőket lekötnie.

A kezdeti kudarcok után az ukrán hadvezetés hamar feladta a gépesített erőkkel történő támadást a déli irányban, és áttért a gyalogos kisalegységekkel folytatott lassú előre nyomulásra. Bár ezzel sikerült megóvni a Nyugattól kapott haditechnika jelentős részét, a védelem áttörésének perspektívája szertefoszlott.⁵ Az ukránoknak sikerült helyi tüzérségi fölényt kialakítani, ez azonban nem bizonyult döntőnek, a manőverező jellegű hadviselés kudarcával pedig a felörléshez való visszatérés gyorsan emésztette fel a rendelkezésre álló készleteket. Washington ezért volt kénytelen engedélyezni a kazettás lőszer átadását, kompenzálendő a hagyományos tüzérségi lőszer hiányát.⁶ Az ukrán ellentámadás kifulladásával

² Natasha BERTRAND – Oren LIEBERMANN – Alex MARQUARDT: [Russian artillery fire down nearly 75%, US officials say, in latest sign of struggles for Moscow](#), [online], CNN, 2023. január 10. Forrás: [cnn.com](#) [2024. 02. 25.]

³ [Miscalculations, divisions marked offensive planning by U.S., Ukraine](#), [online], 2023. december 4. The Washington Post, Forrás: [washingtonpost.com](#) [2024. 02. 22.]

⁴ Franz-Stefan GADY – Michael KOFMAN: Ukraine's Strategy of Attrition, *Survival*, 65. évf., 2. szám, 17. o.

⁵ Michael KOFMAN: [A Post-Mortem of Ukraine's Offensive, Part II](#). [online], 2023. december 4. The Russia Contingency Podcast, Forrás: [warontherocks.com](#) [2024. 02. 25.]

⁶ Karen DEYOUNG – Alex HORTON – Missy RYAN: [Biden approves cluster munition supply to Ukraine](#), [online], 2023. július 6. The Washington Post, Forrás: [washingtonpost.com](#) [2024. 02. 25.]

Moszkva visszavette a kezdeményezést, és újra támadásba lendült. Az ukránokhoz hasonlóan az orosz fél is megpróbálkozott a gépesített erőkkel történő frontális támadással Avgyijivkánál, hogy az elszenvedett súlyos veszteségek után végül úgyszintén a gyalogos alegységek alkalmazására térjen át.

Szemben a háború első évével, amikor az orosz fél vagy a tűzerőben, vagy a létszámban élvezett fölényt, most Ukrajna mind az élőerő, mind pedig a hadianyag tekintetében kénytelen jelentős hátrányban megkezdni a háború harmadik évét. Az ukrán mozgósítási rendszer reformja elkerülhetetlen, minthogy százezreket kellene behívni annak érdekében, hogy a veszteségeket pótolni, a meglévő és a fronton harcoló erőiket pedig pihentetni tudják.⁷ Ennek halogatása miatt várhatóan csak 2024 nyarának végére jelenhetnek meg a fronton újonnan behívott és kiképzett katonák.⁸ Mindeközben az ukrán haderő akut tűzérési lőszerhiánnyal küzd a front teljes szakaszán.⁹ Ennek következtében az év első fele kritikus lesz Ukrajna számára, és valószínű, hogy további területi veszteségeket lesz kénytelen elszenvedni. Ráadásul a nemzetközi folyamatok alakulása is kedvezőtlen tendenciákat mutat. Egyrészt a katonai támogatás tekintetében kulcsfontosságú Egyesült Államokban folyó belpolitikai csatározások, illetve a közelgő elnökválasztás miatti „kampány-üzemmód” már eddig is jelentős mértékben hátráltatta az újabb katonai támogatásról szóló törvény elfogadását. Donald Trump visszatérésének lehetősége pedig hosszútávon is olyan bizonytalansági tényezőt jelent, amellyel az ukrán vezetés nehezen tud kalkulálni. Másrészt Oroszország a 2023-as évben tovább tudta mélyíteni katonai együttműködését Iránnal és ki tudta terjeszteni azt Észak-Koreára is, ahonnan jelentős mennyiségben tudott tűzérési lőszer és ballisztikus rakétákat beszerezni.

Orosz nézőpontból a 2023 nyári ukrán ellentámadással szembeni sikeres védelmi művelet az 1943-as kurszki hadművelethez hasonló fordulópontot jelent a most zajló háború történetében.¹⁰ Az orosz vezetés magabiztosságáról árulkodik az is, hogy az orosz elnöki adminisztráció kezdeti szándékával ellentétben – mely az orosz közvélemény figyelmének háborúról való elterelését célozta – Vlagyimir Putyin újraindulását az elnöki székért kifejezetten „militáns” körülmények között, egy kitüntetés-átadó ceremónia során jelentette be. Putyin évvégi sajtótájékoztatóján pedig megismételte, hogy a háború a kitűzött stratégiai célok – Ukrajna „nácitlanításának” és demilitarizálásának – elérését követően fejeződhet be.¹¹

A háború harmadik évének elején mind a nemzetközi politikai folyamatok, mind a katonai erőviszonyok Moszkvának kedveznek. Ez azt jelenti, hogy Oroszország valószínűleg képes lesz a fronton további sikereket elérni, a Putyin által megerősített eredeti háborús célok elérése azonban aligha reális. Másfelől, ahogy a tavalyi esztendőben Kijev, úgy most Moszkva van cselekvési kényszerben. A nyugati hadiipari kapacitások bővítése ugyanis lassan, de biztosan halad, ezzel párhuzamosan viszont az orosz haderő folyamatosan éli fel azokat a letárolt szovjet haditechnikai készleteit, amelyek kikonzerválása és felújítása teszi ki a hadiipari kibocsátás túlnyomó részét, miközben nem képes érdemben növelni az új eszközök gyártását.¹² Így Oroszország előnye a 2024-es év után várhatóan csökkenni fog, feltéve, hogy az Ukrajna mögötti nyugati katonai támogatás kitart. Az orosz fölény a harctéren nem fogja akadályozni Kijevet abban, hogy folytassa a mélységi csapásokat a Krímben és orosz területeken található célpontok ellen, melyek eddig is érzékeny veszteségeket okoztak. Ezek folytatása és növelése, a saját hadiipari kapacitások fejlesztése, a mozgósítási rendszer reformja és új katonai egységek felállítása, valamint a jól kiépített védelem jelentheti Ukrajna számára az optimális stratégiát a 2024-es évben.

Az Ukrajnának nyújtott nemzetközi pénzügyi támogatás jelentősége

Ukrajna ellenállóképességének több korlátja közül – ilyenek a fegyverekhez való hozzáférés, a lakosság harci kedve – a gazdasági képességek alkotják talán a legátfogóbb kategóriát. Ukrajnának nyilvánvalóan pénzre és ipari kapacitásokra van szüksége a háború folytatásához. Ugyanakkor ellentétben a katonai

⁷ Andrew CAREY – Daria TARASOVA-MARKINA – Victoria BUTENKO: [As Russia makes gains, Ukraine needs more soldiers. But expanding the draft is controversial](#), [online], 2024. február 21. CNN, Forrás: cnn.com [2024. 02. 25.]

⁸ Emil KASTELHELM: [Dark months ahead for Ukraine](#), [online], 2024. február 24. Twitter, Forrás: twitter.com [2024. 02. 25.]

⁹ Francis FARRELL: [‘Our reserves will run out!’ Ukrainian artillery sounds alarm on Western shell shortage](#), [online], 2024. február 22. Kyiv Independent, Forrás: kyivindependent.com [2024. 02. 25.]

¹⁰ Vlagyimir LEBEGYEV: [Анатолий Иванько: У сражения на Курской дуге и специальной военной операции много общего](#), [online], 2023. augusztus 23. Свободная Пресса, Forrás: svpressa.ru [2024. 02. 25.]

¹¹ [Results of the Year with Vladimir Putin](#), [online], 2023. december 14. Kremlin, Forrás: kremlin.ru [2024. 02. 25.]

¹² Tarmo MAIBERG: [Military spending expert: Russia unable to replace weapons pulled from storage](#), [online], 2024. február 6. ERR, Forrás: news.err.ee [2024. 02. 25.]

eszközök és a lakossági elszántság rendelkezésre állásával, a gazdasági teherbíró-képesség nem ragadható meg pusztán néhány indikátor segítségével. Ellentétben Montecuccoli aforizmájával, a pénz nem minden. Ellenkező esetben nehezen lehetne megmagyarázni, hogy az orosz-ukrán nemzeti össztermék viszonylatában fennálló közel 9:1-es arány¹³, vagy a katonai kiadások vonatkozásában a háború előtti 11:1-es arány¹⁴ ellenére hogyan tudott Kijev két éven keresztül sikeres konvencionális harctéri ellenállást tanúsítani az orosz hadsereggel szemben.

Mindezekből fakadóan az aktuálisan értelmes kérdés talán úgy tehető fel, hogy nagyságrendileg mennyi külföldi pénzügyi és katonai támogatásra lenne szüksége Ukrajnának, hogy a jelenlegi defenzív konvencionális stratégiát fenn tudja tartani. Nyilván erre sem adható egyértelmű válasz, hiszen minden ilyen mérték relatív, az orosz hadsereg is egyre nagyobb finanszírozást kap, illetve a háborút is el lehet veszteni sok más módon, akár külföldi támogatás mellett is. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a külföldi segély, az első két év alatt felajánlott 141,1 milliárd dollár pénzügyi és 118 milliárd dollár katonai támogatás¹⁵ meghatározó Ukrajna működőképességének fenntartásakor, több mint másfél évnyi nemzeti összterméknek megfelelő tétel. Ha csak a már folyósított tételeket nézzük, akkor is elmondható, hogy a kijevi kormány a háború nagyjából első két évében minden egyes Ukrajnában megtermelt dollár mellé bő 21 cent pénzügyi és 27 centnek megfelelő katonai támogatást kapott.¹⁶ Nem nehéz belátni, hogy az ebben a segítségnyújtásban beálló akár kisebb változások is sokkal nagyobb mértékben érintik az ukrán védelmi képességeket, mint a hazai gazdaság bármelyik folyamata. 2023 nyarán azt láttuk, hogy magasszintű külföldi támogatás megléte esetén Kijev még támadó hadműveleteket is folytathatott, míg annak hosszabb távú és teljes hiánya esetén indokoltan feltételezhető az ukrán harctéri vereség. A következőkben csak néhány alapvető összefüggést világítunk meg, ami esetleg hozzásegít a fent feltett kérdés jobb megválaszolásához.

Az ukrán belső képességek vonatkozásában érdemes különválasztani az egyszeri hatásokat a folyamatosaktól. A 2022-es 29,1%-os GDP-csökkenéshez az egyszeri hatások jelentős mértékben hozzájárultak. Ilyen volt a négy megye elvesztése, amelyeknek legnagyobb részét vagy egészét elfoglalta az orosz hadsereg, esetleg közvetlen a frontvonalban vannak (Herszon, Zaporizzsja, illetve Donyeck és Luhanszk megyék maradványai). Csak ezek a régiók az ukrán nemzeti össztermék 12%-át adták 2021-ben.¹⁷ Hasonló egyszeri tételnek tűnik még a belső fogyasztás és beruházások összeomlása (-23,7% és -13,9%), előbbi jelentős részben a népességvesztés, utóbbi a gazdasági tevékenységek leállításának a következménye.¹⁸ Összességében a folyóáras nemzeti össztermék közel 39 milliárd dollárt veszített 2022-ben, ami hatalmas, de egyszeri veszteség. Ezen hatások megisméltődésére és a helyzet további jelentős romlására legfeljebb az orosz hadsereg jelentősebb előretörése és a nagy ukrán városok – Zaporizzsja, Odessza, Dnyipro és Harkiv – ostroma esetén számíthatunk.¹⁹

Ehhez képest jelentős siker, hogy az ukrán gazdaság nem omlott össze, a 2022-es anarchikus állapotok után rendeződni látszik a munkaerőpiaci helyzet, stabilizálódik az infláció, és nem kezdtek monetáris finanszírozásba, pénznyomtatásba. Ennek megfelelően a gazdasági teljesítményben a jövőben előtérbe kerülnek a folyamatosan érvényesülő, kevésbé egyszeri és gyakran egymással ellenkező előjelű hatások. Ilyenek a termelőeszközök amortizációja, kiemelten a nemzeti össztermék háború előtt 17%-át adó energetikai infrastruktúra folyamatos orosz pusztítása és állagromlása, de említhető akár a mezőgazdasági és egyéb export részleges adaptációja az új viszonyokhoz és a külkereskedelmi hiány várható csökkenése.

Mindezek alapján az ukrán gazdaság rendkívül alacsony bázisról 5,5%-os nemzeti össztermék-növekedést mutatott fel 2023 első három negyedében. Ez a várt értékeknél valamivel jobb, a Valutalap 4,5%-os növekedést vár 2023 egészére és 3-4% közöttit 2024-re. Nyilvánvalóan ez a növekedés törekeny, és ami a legfontosabb, nem autonóm a dinamikája. Maga az ukrán gazdaság is sokkal rosszabban fog teljesíteni, ha a külföldi pénzügyi támogatás csökken. Nem különválaszthatóak az ukrán gazdaság ered-

¹³ World Bank 2021-ben Ukrajna 199,8 milliárd USD, Oroszország 1840 milliárd USD nemzeti össztermékkel bírtak. World Bank, Forrás: worldbank.org [2024. 02. 16.].

¹⁴ SIPRI Military Expenditure Database, 2021-ben Ukrajna 5,94 milliárd USD (SIPRI becslés), Oroszország 65,91 milliárd USD védelmi költségvetést finanszírozott. Stockholm International Peace Research Institute, Forrás: sipri.org [2024. 02. 16.].

¹⁵ 128,6 milliárd, illetve 107,5 milliárd euróban számolva.

¹⁶ Ukraine Support Tracker, Forrás: ifw-kiel.de [2024. 02. 16.] „Country Summary lap/allocation” rovatok.

¹⁷ Ukrán Statisztikai Szolgálat, Forrás: stat.gov.ua [2024. 02. 16.].

¹⁸ IMF Country Report No. 23/399, Ukraine, 2023 december, Forrás: elibrary.imf.org [2023. 12. 30.].

¹⁹ A négy város együttes lakossága a háború előtt 4,2 millió fő körül mozgott az agglomerációk nélkül.

ményei a nyugati finanszírozástól, utóbbi csökkenése negatívan fogja érinteni az előbbit is. Sőt, nem megfelelő módon, jelenleg a nemzetközi pénzügyi transzferek képezik az ukrán gazdasági perspektíva legnagyobb kockázatát.

A külföldi támogatások vonatkozásában több szegmentációt is figyelembe kell venni.²⁰ Eleve érdemes megkülönböztetni a pénzügyi segítyt a katonaitól. Előbbi könnyebben nyomon követhető, hiszen jobbára homogén és mérhető. A katonai támogatást bár összegszerűen aggregálják, de ennek vonatkozásában nem mindegy, hogy mit és mennyit szállítanak, mire van éppen szükség. További fontos szegmentáció a felajánlott és folyósított támogatás közti különbség. Itt is évesített értékekkel érdemes számolni, hiszen egy felajánlás több éves időszakra is vonatkozhat, ebből az elemzés jellegétől függően célszerű gyakran csak a következő időszak mennyiségére fókuszálni. Különbözhetnek egymástól a vissza nem térítendő, kedvezményes és kevésbé kedvezményes segítségnyújtási formák, bár az ezek közötti differenciálásnak legfeljebb hosszabb távon lehet jelentősége. Illetve nyilvánvalóan más kondicionalitású támogatást nyújt egy piaci finanszírozó, a Valutaalap vagy akár az Európai Unió; azaz rettentő színes formaváltozatok léteznek, amiből sok nem is számít támogatásnak, pedig akár kedvezményes kondíciókkal zajlik (például a Valutaalap támogatása).

Ami a pénzügyi támogatásokat illeti, ezek egyaránt szükségesek az ország működőképességének fenntartásához és a háborúhoz. Mindez érthető egy olyan helyzetben, amikor 2023-ban a költségvetés kiadási oldala a háború következtében a nemzeti össztermék 64,2%-ára nőtt, 27,1%-os költségvetési deficit mellett (utóbbi nagyjából 46 milliárd dollár).²¹ Nagyságrendileg ez az összeg, illetve ennek a 2024-es költségvetési tervezetben némileg csökkentett mértéke tekinthető az ukrán finanszírozási szükséglet alsó határának, hozzátevé, hogy a nem pénzügyi formában nyújtott, vissza nem térítendő katonai segítyek ebben az összegben nincsenek benne, és ehhez mérhető nagyságrendet képeznek (118 milliárd dollárnyi felajánlás 2022 elejétől 2024 január közepéig²²). Ugyanakkor ezt a méretes költségvetési lyukat még mindig változatos módon, sok forrásból tudják fedezni. Ebben a kontextusban érdemes vizsgálni a nagy kormányzati támogatási programok, az EU és az Egyesült Államok nyújtotta kormányzati hitelek és segítyek szerepét is.

Ukrajna számára továbbra is nyitva állnak a nemzetközi pénzügyi piacok, illetve jelentős, a helyzetre való tekintettel megnövelt forrásokat kap olyan hagyományos donoroktól, mint például a Valutaalap. Utóbbi 2023 márciusában 15,6 milliárd dollár hitelt bocsátott rendelkezésre a következő négy évre. Ez egy bőkezű, a helyzetet figyelembe vevő, de mégis szakmai keretű program, ismert kondíciókkal. Nagyságrendileg hasonló méretű támogatást jelent, hogy Ukrajna hitelezőinek többsége a program időtartama, 2027-ig hiteltörlesztési moratóriumot hirdetett. A két intézkedés együtt 2024-ben megközelítőleg 10 milliárd dollár forrást jelent, ami nagyságrendileg az ukrán pénzügyi szükségletek kisebb negyedét fedezi. Ezen túlmenően csekély mértékben rendelkezésre állnak belső források: 2023 első kilenc hónapjában 3,3 milliárd dollár hitelt gyűjtöttek lakossági és belső banki, intézményi forrásokból (ugyanebben az időszakban 22,9 milliárd dollár nettó külső hitelfelvétel történt, ebben benne vannak az ún. „támogatások” is).

A 2024 elején jóváhagyott, Európai Unió által nyújtott finanszírozás a tervek szerint évi 12,5 milliárd euró keretet biztosít (ebből 4,25 milliárd vissza nem térítendő forrás) 2027 végéig.²³ Mindösszesen tehát a maradék, nagyságrendileg 15-16 milliárd dollár az a pénzügyi lyuk, amelyet Ukrajnának realizálnia kellene 2024 folyamán. Fontos aláhúzni, hogy a már meglévő felajánlások fedeznék ezt a hiányt, ha azokat 2024 folyamán realizálni lehetne. Ebből a keretből az Egyesült Államok relatíve kicsi részt vállal, pénzügyi felajánlásainak legjavát már korábban teljesítette. Ennyiben az amerikai kongresszusi vitának inkább a katonai komponens vonatkozásában van jelentősége, a támogatás költségvetési és gazdasági oldalán a japán, brit és norvég források külön-külön az amerikaival nagyságrendileg megegyező részt, 2-5 milliárd dollár közötti összegeket jelentenek. Mindezekkel együtt és figyelembe véve a kormány öt milliárd dollárt meghaladó, illetve a jegybank 38,5 milliárd dollárnyi tartalékait, nagy valószínűséggel állítható, hogy Ukrajna pénzügyi, nem katonai finanszírozása 2024-ben a washingtoni törvényhozási vitától függetlenül is megoldott.

²⁰ A Kieli Gazdaságkutató Intézet Ukraine Support Tracker nevű kiadványa jól követi ezeket a kategóriákat.

²¹ IMF Country Report, 15. oldal.

²² Ukraine Support Tracker.

²³ EC COM (2023) 338 final, 2023. június 20, Forrás: neighborhood-enlargement.ec.europa.eu [2024. 02. 16.].

Ukrán tervezett bevétel	kb. 65 mrd USD
Valutaalap	5,4 mrd USD
Hitelmoratórium	4,6 mrd USD
Belső hitelfelvétel	kb. 4 mrd USD
EU vissza nem térítendő	4,25 mrd EUR
EU kedvezményes hitel	8,25 mrd EUR

1. táblázat: Ukrán költségvetési finanszírozás 2024-ben – a már megítélt tételek (EUR, USD)
(Forrás: saját gyűjtés)

Nyilvánvalóan az ilyen számvetések rendkívül bizonytalanok és rengeteg kockázatot tartalmaznak. Makrogazdasági oldalon normál körülmények mellett ilyen lehetne a gyorsan növekvő államadósság, aminek a szintje 2022 végén a nemzeti össztermék 78,5%-a volt és gyors ütemben, 10 százalékpontot meghaladóan nő évente. Ugyanakkor ennek jelenleg csekély jelentősége van, hiszen a külső finanszírozás nem piaci kondíciók mellett zajlik, Kijev stratégiai megfontolások mellett kap extra forrásokat.

Pusztán a költségvetési-pénzügyi helyzet egy szükséges, de nem elégséges feltétele a fronton való helytállásnak, ahol egy megtépázott, de felpörgő orosz hadigépezet áll szemben egy erőforrásaiban fogyatkozó és utánpótlásában akadozó ukrán hadsereggel. A harcterek csalókan statikus jellegén alig változtat a megoldott pénzügyi finanszírozás, legfeljebb a hiánya rontana azon. Továbbra sincs okunk azt gondolni, hogy az ukrán gazdaság akár mostani állapotában is ne lenne érzékeny külső világgazdasági sokkokra, illetve hogy a befektetések elmaradása ne vezetne idővel romló kondíciókhoz. Végezetül a 2024 utáni perspektívák továbbra is csak részlegesen megoldottak, a Valutaalap, az EU intézményi támogatása és a törlesztési moratórium tekinthető csak bizonyosnak. Ezek együttesen és nagyságrendileg Ukrajna szükségleteinek nagyobbik felét képesek fedezni, de a többire egyelőre nincs érdemi felajánlás.

Tartós megoldást jelenthetne a nyugati pénzügyi piacokon rekedt és lefoglalt, nagyságrendileg 300 milliárd dollár mértékű orosz állami vagyon valamilyen formában való átengedése Kijev számára. Ez érintheti magát a tőkét vagy annak hozamait, amiről aktívan egyeztetnek a G7-ek szintjén.²⁴ Utóbbi esetben a hozamok átengedése megoldaná az ukrán pénzügyi finanszírozás kérdéseit 2027-ig és kiszámíthatóságot, hosszabb távú elköteleződést jelentene Ukrajna irányában. Ugyanakkor a nemzetközi jogi aspektuson túl egy ilyen lépés fontos precedenst is teremtene. Gyakorlatilag nem részes felek koboznák el – jelen esetben foglalták le – egy agresszor, de a nyugati államokkal nem háborúban álló kormányzat vagyonát. Mindez negatívan érintheti a nyugati pénzügyi rendszereket, ahol jelentősek a külföldi kormányzatok és pénzügyi intézmények kihelyezései. Ennek költségeit és a jövőre vonatkozó következményeit is értékelni kell a nemzetközi jogi aspektusokon túlmenően.

Fegyverszállítás és védelmi jellegű támogatások

Az orosz–ukrán háború kitörése óta jelentős figyelem irányult az Ukrajnának és az Oroszországnak nyújtott fegyverzetbeli és technológiai támogatásra. Tekintettel arra, hogy az elhúzódó konvencionális háborúk egyik fő tulajdonsága, hogy anyagigényük hatalmas, és eredményes megvívásukhoz jelentős ipari háttérre van szükség, az érdeklődés nagyon is indokolt.

A fegyverszállítások kérdésében számos részlet a külső szemlélő számára nehezen követhető, mivel a bejelentett adományok kapcsán a szállításról és mennyiségről sokszor nem közölnek pontos adatokat, illetve vannak olyan partnerországok is, amelyek jelentős támogatást nyújtanak, de annak jellegéről semmilyen információt nem közölnek a nyilvánosság felé. Ennek fényében a következőkben közölt adatok nem tekinthetők teljes mértékben mérvadónak, mindössze a nyilvános forrásokban elérhető támogatás jellegét foglalják össze.

²⁴ Paola TAMMA – James POLITI: [Washington puts forward G7 plan to confiscate \\$300bn in Russian assets](#), Forrás: ft.com, 2023. december 28. [2024. 02. 18.].

Fegyverszállítások Ukrajnának

Ukrajna a háború eszkalációja után szembe kellett, hogy nézzen a ténnyel, hogy a fegyveres erőinél hadrendben lévő szovjet rendszerű fegyverek és vonatkozó lőszerbiztosításában saját gyártási kapacitásai és a partnereitől várható támogatás nem fogják fedezni igényeit. Ennek megfelelően az ukrán fegyveres erők nyugati támogatással történő részleges újrafegyverzésére került sor a háborús helyzetben. Ez a folyamat elsősorban a szárazföldi haderőnemet érintette, de a légi erők kötelékében is fejlődés következett be.

Mindez ahhoz vezetett, hogy a szárazföldi erők eszköztárában párhuzamosan nagy számú fegyverrendszert alkalmaznak egyidejűleg, ami a logisztikai és karbantartási terheket jelentősen megnövelte. A harckocsik és a gyalogsági harcjárművek a leglátványosabb példái ennek a trendnek. Nyugati gyártású harckocsiból Ukrajna kapott Leopard 2-t (több altípusból 75 darabot), Challenger 2-t (14 darabot), M1A1 Abrams-t (31 darabot), Stridsvagn 122-t (Leopard 2 alapra épített svéd verziót, 10 darabot), illetve Leopard 1-es harckocsik is érkeztek (több, mint 195 darab, részben leszállítás alatt). Gyalogsági harcjárművekből német Marder 1A3 (120 darab), amerikai M2A2 Bradley (186 + 4 darab M7BFIST variáns), svéd CV9040C (több mint 50 darab), lengyel KTO Rosomak (200 darab), és a belga igényekhez igazított, amerikai gyártmányú AIFV-B-C25 (nem ismert mennyiségben) érkezett az ukrán hadsereghez.²⁵ A felsorolást hosszasan lehetne folytatni más kategóriákban is, ami még látványosabbá tenné azt, hogy hány gyártótól származó különböző eszközt kell egyidejűleg harci körülmények között, korábban meglévő karbantartási/javítási tapasztalat nélkül az ukrán hadseregnek üzemben tartania. Ez a külföldi partnerek hathatós együttműködése nélkül lehetetlen.

A harckocsik kérdése azért is érdekes, mert az ott tapasztalható gondok mélyebb problémákra is rámutatnak a hadiipari kapacitások és tartalékok mozgósítását illetően. A Leopard 1-es harckocsikat, amiket a legtöbb helyen már jó ideje kivontak a hadrendből, azért kellett előtérbe állítani, mert belátható időn belül más eszközt nem lehetett az ukrán fegyveres erők rendelkezésére bocsátani kellő mennyiségben. Emellett a gyakorlati megoldások is olykor körülményesek voltak, mivel a Leopard 1-ből is kevés áll rendelkezésre. Volt arra is példa, hogy a német Rheinmetall cég egy belgiumi magáncégtől vásárolta fel a belga hadsereg által leselejtezett 50 darab harckocsit, hogy azokat felújítva adja tovább Ukrajnának (amiből végül csak 30 darab bizonyult felújíthatónak).²⁶

A légvédelem különösen fontos területként jelent meg az orosz rakéta- és drónalkalmazás jelentős mértéke miatt. A nyugati partnerek számos rendszert adtak át (számos szovjet mintájú rendszer mellett), ami már 2022 folyamán megindult: amerikai gyártmányú nagy hatótávolságú MIM-104 Patriotot, közepes hatótávolságú NASAMS-t és MIM-23 Hawkot,²⁷ német gyártású közepes hatótávolságú IRIS-T-t,²⁸ és francia-olasz közös fejlesztésű SAMP/T-t.²⁹ Emellett számos kis hatótávolságú légvédelmi rendszert is kaptak. A harckocsik kérdéséhez hasonlóan ezen a területen is kényszermegoldásokat kellett alkalmazni, aminek jó példája az amerikai védelmi minisztérium által FrankenSAM-nek elnevezett program. Ennek keretében az amerikai AIM-9M Sidewinder (eredetileg légi harc) és RIM-7 Sea Sparrow (eredetileg hajóról indított légvédelmi) rakétákat, illetve szovjet gyártmányú, az ukrán hadsereg hadrendjében megtalálható önjáró légvédelmi rendszereket tettek együttműködésre alkalmassá, csökkentve az intenzív használat miatt felépő lőszerhiányt, és lehetővé téve más országokban meglévő, szovjet gyártmányú indítórendszerek felhasználását is.³⁰

²⁵ Lásd: Jakub JANOVSKEJ et al.: [Answering The Call: Heavy Weaponry Supplied To Ukraine](#) [online], 2022. 04. 11. Forrás: Oryx blog [2024. 02. 09.]

²⁶ Martin MURPHY – Roman TYBORSKI: [Rheinmetall rüstet belgische Leopard-Panzer für die Ukraine auf](#) [online], 2023. 08. 08. Forrás: Handelsblatt [2024. 02. 10.]

²⁷ [U.S. Security Cooperation with Ukraine](#) [online], 2023. 12. 27. Forrás: State Department [2024. 02. 10.]

²⁸ [Diese Waffen und militärische Ausrüstung liefert Deutschland an die Ukraine](#) [online], 2024. 01. 30. Forrás: Bundesregierung [2024. 02. 10.]

²⁹ [Macron announces Franco-Italian made missile system delivered to Ukraine](#) [online], 2023. 06. 20. Forrás: RFI [2024. 02. 17.]

³⁰ Lolita C. BALDOR: [Pentagon's 'FrankenSAM' program cobbles together air defense weapons for Ukraine](#) [online], 2023. 10. 12. Forrás: AP [2024. 02. 13.] és [Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs Celeste Wallander Holds an Off-Camera, On-The-Record Press Briefing on the Ukraine Defense Contact Group Meeting](#) [online], 2023. 01. 23. Forrás: Department of Defense [2024. 02. 13.] és Chris PANELLA: [Ukraine and the US are mixing weapon systems that weren't built to play together to up Kyiv's defenses, and apparently they work](#) [online], 2023. 11. 14. Forrás: Business Insider [2024. 02. 13.]

Ukrajna támogatói körében fokozott szerepet kaptak nemzetközi szervezetek, illetve tematikus koalíciók. Újdonságnak volt mondható, hogy az EU is szerepet vállalt ezen a területen és egy millió 155 mm-es tüzérségi lőszer leszállítását vállalta. Az Európai Védelmi Ügynökségen keresztül 2023 márciusában egy kettős célú programot hirdetett meg: az egyikben egy 25 országból álló koalíció vállalta, hogy kétéves projekt keretében felgyorsítja a 155 mm-es tüzérségi lőszer beszerzését (a saját ipari kapacitások felhívását is ide értve), míg a másikban egy hétéves projekt keretében egyéb lőszer beszerzésének felgyorsítására vállalkoztak.³¹ Ugyanakkor már tavaly novemberre nyilvánvaló vált, hogy a vállalástól elmarad,³² s előreláthatólag a vállalt határidőig a mennyiségnek csak a felét tudja majd leszállítani.³³ Ahogyan a Rheinmetall vezérigazgatója felhívta a figyelmet: Európának az ukrán igények kielégítése mellett legalább 3-4 évre van szüksége, hogy kielégítően felkészüljön egy agresszor elleni fellépésre, és 5-10 évre a lőszerkészletek megfelelő szintű feltöltésére.³⁴

A G7-ek kevésbé formálisan, de tagjai bilaterális és multilaterális alapon történő katonai segítség nyújtása mellett álltak ki, beleértve fegyverrendszerek eladását, az ukrán hadiipar kiépítését, az ukrán erők kiképzését stb.³⁵ Ez a megállapodás szolgált alapul ahhoz, hogy Ukrajna kétoldalú megállapodásokat kössön nyugati partnereivel további fegyverszállításokról és támogatásról. Az első ilyen megállapodást Nagy-Britannia kormányával írták alá 2024. január 12-én. A politikai és gazdasági dimenziók mellett nagy teret szentel a védelmi együttműködésnek, beleértve a hadiipari együttműködést, és 2,5 milliárd angol font támogatást biztosít Ukrajnának 2024-re.³⁶ Hasonló megállapodások aláírására került sor 2024 februárjában Németországgal³⁷ és Franciaországgal.³⁸

Az utóbbi időszakban tematikus ad hoc összetételű csoportok kialakulását láthatjuk egyes feladatok ellátására. Franciaország vezetésével például egy kifejezetten a tüzérségi lőszer gyártására és szállítására koncentráló 23 országból álló csoport jött létre a Ramstein kontaktcsoporton belül.³⁹ Egy másik figyelemreméltó iránynak mondható a kapacitásbővítés kapcsán az ún. tallinni mechanizmus létrejötte. Ennek keretében az Egyesült Államok, Kanada, Dánia, Észtország, Franciaország, Németország, Hollandia, Lengyelország, Svédország és Nagy-Britannia részvételével az ukrán kibervédelmi kapacitások megerősítésére tesznek lépéseket.⁴⁰ Döntés született egy aknamentesítő koalíció létrehozásáról is, amiben húsz ország jelezte részvételét.⁴¹

A legfontosabb szerepet azonban ezen a területen az F-16 koalíció kapta, ami gyakorlatilag az ukrán légierő nagyarányú felújítását jelenti. A NATO vilniusi csúcstalálkozóján tizenegy ország (Dánia és Hollandia vállalta a csoport vezetését, rajtuk kívül pedig Belgium, Kanada, Luxemburg, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Románia, Svédország és az Egyesült Királyság vállaltak szerepet).⁴² A folyamatot lassította, hogy az amerikai vezetés ekkor még nem járult hozzá a folyamathoz, ami nélkülözhetetlen volt a repülőgépek és kapcsolódó technológiák átadásához. Az Egyesült Államok végül 2023 augusztusában engedélyezte a holland és dán F-16-osok továbbadását Ukrajnának,⁴³ majd röviddel később az amerikai védelmi

³¹ [EDA brings together 25 countries for Common Procurement of Ammunition](#) [online], 2023. 03. 20. Forrás: European Defence Agency [2024. 02. 07.]

³² Paul KIRBY: [Ukraine war: EU set to miss target of a million shell rounds](#) [online], 2023. 11. 14. Forrás: BBC [2024. 02. 13.]

³³ Andrew GRAY – Sabine SIEBOLD: [EU will only supply half of promised shells to Ukraine by March - Borrell](#) [online], 2024. 01. 31. Forrás: Reuters [2024. 02. 13.]

³⁴ Jessica PARKER: [Europe needs a decade to build up arms stocks, says defence firm boss](#) [online], 2024. 02. 13. Forrás: BBC [2024. 02. 17.]

³⁵ [G7: Joint declaration of support for Ukraine](#) [online], 2023. 07. 12. Forrás: European Council [2024. 02. 13.]

³⁶ [Agreement on Security Co-Operation Between the United Kingdom of Great Britain & Northern Ireland and Ukraine](#) [online], 2024. 01. 12. Forrás: Prime Minister's Office [2024. 02. 17.] 1-5. o.

³⁷ [Vereinbarung über Sicherheitszusammenarbeit und langfristige Unterstützung zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Ukraine](#) [online], 2024. 02. 16. Forrás: Bundesregierung [2024. 02. 17.]

³⁸ [Ukraine signs French security pact after similar agreement with Germany](#) [online], 2024. 02. 16. Forrás: al Jazeera [2024. 02. 17.]

³⁹ [France and allies launch 'artillery coalition' to bring more weapons to Ukraine](#) [online], 2024. 01. 18. Forrás: RFI [2024. 02. 07.]

⁴⁰ [Formalization of the Tallinn Mechanism to Coordinate Civilian Cyber Assistance to Ukraine](#) [online], 2023. 12. 20. Forrás: State Department [2024. 02. 13.]

⁴¹ [Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meetings of NATO Ministers of Defence in Brussels](#) [online], 2024. 02. 15. Forrás: NATO [2024. 02. 17.]

⁴² Stuart LAU: [NATO countries pledge F-16 training for Ukraine](#) [online], 2023. 07. 11. Forrás: Politico [2024. 02. 14.]

⁴³ Dan SABBAGH – Helen SULLIVAN: [US has cleared way for F-16s to be sent to Ukraine, say Denmark and Netherlands](#) [online], 2023. 08. 18. Forrás: Guardian [2024. 02. 14.]

minisztérium bejelentette, hogy ukrán pilóták és kiszolgáló személyzet kiképzését vállalja.⁴⁴ Végül három ország vállalta az F-16-osok átadását: Hollandia 24 darabot,⁴⁵ Dánia 19 darabot,⁴⁶ 2023 augusztusában pedig Norvégia⁴⁷ nem közölt számú (egy nyilatkozat szerint tíznél kevesebb)⁴⁸ gép átadását vállalta. A folyamat azonban korántsem volt problémamentes. A pilótaképzésben voltak fennakadások, a gépek tényleges száma körül és átadásuk időpontját illetően pedig szintén voltak ellentmondások. A sajtóértesülések kezdetben például arról szóltak, hogy Dánia és Hollandia felajánlásait először 61 gépre tették, ami abból a feltételezésből adódott, hogy Hollandia teljes F-16 állományának átadásából indultak ki, mivel Hollandia a kezdeti felajánláskor nem közölt konkrét számot.⁴⁹ A dán F-16-osok érkezésének időzítése is ellentmondásosra sikerült, s a korábbi ígérekkel ellentétben csak 2024 második felére várják az első hat darabot.⁵⁰ Bár a gépek jelentős pluszt nyújthatnak majd az ukrán légierőnek, a kiképzési és szállítási csúszások, illetve a nyilvánosan nem elérhető információk az átadásra kerülő technikai háttér kapcsán nehezen felbecsülhetővé teszik a várható hatásukat a háború légi komponensére.

A politikai problémák az amerikai kongresszusban és az Európai Unióban is hozzájárultak ahhoz, hogy az Ukrajnának nyújtott katonai és nem katonai jellegű támogatás mértékének és időzítésének terén is komoly kérdések merüljenek fel. Az amerikai képviselőházban kialakult patthelyzet miatt 2023 novemberétől az Egyesült Államoktól Ukrajnába érkező katonai segély mértéke jelentősen csökkenni kezdett,⁵¹ ami az egyéb vázolt problémákkal együtt érezteti a hatását az ukrán hadsereg kapacitásaiban is, elsősorban a lőszerfelhasználás területén.⁵² Az Egyesült Államok olyan szokatlan megoldást is alkalmazott, mint a jemeni hűti mozgalomnak szánt 1,1 millió iráni gyártású 7,62 mm-es gépkarabély-lőszer átadása az ukrán fegyveres erőknek, amiket az Egyesült Államok Központi Parancsnokságának (CENTCOM) alárendeltségében működő erők foglaltak le.⁵³ Összességében azonban a lőszerutánpótlás problémája így nem orvosolható, főként nem a tüzérségi igényeket illetően, és rövid távon a lőszerhiány komoly problémát fog jelenteni az ukrán hadseregnek.

Ukrán szempontból fontos áttörésnek volt mondható, hogy az Egyesült Királyság brit-francia közös fejlesztésű Storm Shadow robotrepülőgépeket bocsátott Ukrajna rendelkezésére 2023 májusában.⁵⁴ Ezt 2023 júliusában a franciák lépése követte, amikor a Storm Shadow francia megfelelőjét, a SCALP-EG robotrepülőgépeket adták át Ukrajnának.⁵⁵ A Storm Shadow/SCALP-EG olyan mélységi csapásmérő képességet adott az ukránoknak, amivel addig nem rendelkeztek, és katonai célok ellen is sikerrel alkalmazták őket (például az orosz fekete-tengeri flottaparancsnokság épülete ellen⁵⁶).

Az eszközláció-menedzsment kérdése a fejlettebb rendszerek tekintetében továbbra is napirenden van több ország esetében is. Bár az Egyesült Államok fokozatosan kiterjesztette azon felszerelések sorát, amiket Ukrajnának leszállított, továbbra is vannak olyan eszközök, amiket az amerikai vezetés stratégiai megfontolások miatt visszatart. Például az ATACMS (*Army Tactical Missile System* – Hadsereg Taktikai Raké-

⁴⁴ Joseph CLARK: [U.S. Will Train Ukrainian F-16 Pilots, Ground Crews](#) [online], 2023. 08. 24. Forrás: U.S. Department of Defense [2024. 02. 14.]

⁴⁵ Joshua POSANER: [Netherlands pledges six extra F-16 fighter jets to Ukraine](#) [online], 2024. 05. 05. Forrás: Politico [2024. 02. 14.]

⁴⁶ Benjamin BROWN – Yulia KESATEVA: [Zelensky hails 'historic' supply of F-16s as Ukraine seeks to counter Russian air supremacy](#) [online], 2023. 08. 20. Forrás: CNN [2024. 02. 14.]

⁴⁷ [Norway To Reportedly Donate F-16 Fighter Jets To Ukraine](#) [online], 2023. 08. 24. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2024. 02. 14.]

⁴⁸ Jan M. OLSEN: [NATO-member Norway to donate F-16 fighter jets to Ukraine, becoming third country to do so](#) [online], 2023. 08. 24. Forrás: Guardian [2024. 02. 14.]

⁴⁹ Dan SABBAGH: [Netherlands and Denmark to donate up to 61 F-16 fighter jets to Ukraine](#) [online], 2023. 08. 20. Forrás: Guardian [2024. 02. 14.]

⁵⁰ Alexander KHREBET: [Media: Denmark to delay F-16 aircraft delivery to Ukraine](#) [online], 2024. 01. 06. Forrás: Kyiv Independent [2024. 02. 14.]

⁵¹ Mark F. CANSIAN: [The Impact of Ending Military Aid to Ukraine: Gradual Decline, Then Collapse](#) [online], 2023. 12. 19. Forrás: Center for Strategic and International Studies [2024. 02. 12.]

⁵² Veronika MELKOZEROVA – Eva HARTOG: [Ukraine's army is suffering artillery 'shell hunger'](#) [online], 2024. 02. 01. Forrás: Politico [2024. 02. 14.]

⁵³ [Over One Million Rounds of Ammunition Seized En Route from Iran to Yemen Transferred to Ukrainian Armed Forces](#) [online], 2023. 10. 05. Forrás: U.S. Department of Justice [2024. 02. 09.]

⁵⁴ Dan SABBAGH – Luke HARDING: [UK sending long-range Storm Shadow missiles to Ukraine, says defence minister](#) [online], 2023. 05. 11. Forrás: Guardian [2024. 02. 10.]

⁵⁵ Barbara GABEL: ['A strong gesture': French delivery of SCALP missiles to Ukraine marks shift in Western strategy](#) [online], 2023. 07. 13. Forrás: France24 [2024. 02. 10.]

⁵⁶ [Ukraine hits HQ of Russia's symbolic Black Sea navy](#) [online], 2023. 09. 22. Forrás: BBC News [2024. 02. 10.]

rendszer) kapcsán érdekesség, hogy az amerikaiak csak a kazettás robbanófejjel ellátott verzióból szállítottak korlátozott számban, a rakéta megerősített célpontok ellen használható verziójából nem.⁵⁷ Egy lehetséges magyarázat, hogy az ATACMS ilyen verziója olyan célpontok (például a kercsi híd) megsemmisítését is lehetővé tenné, amik a háború eszkalációját kockáztatják.⁵⁸ A rakéták első alkalmazására pedig csak azután került sor, hogy a legmagasabb politikai szinten a nyilvánosság felé is kommunikálták azok érkezését.⁵⁹

Hasonló okokkal Németország eddig nem tett lépéseket az ukránok által igényelt Taurus robotrepülőgépek szállítása kapcsán. Egy ideig a német források arról spekuláltak, hogy a német fél a robotrepülőgépek alkalmazásának földrajzi lehatárolását próbálja megvalósítani a nem kívánt felhasználás megakadályozására,⁶⁰ de jelen sorok írásáig semmilyen hivatalos indoklás nem látott ezzel kapcsolatban napvilágot. A kérdés megosztotta a német kormánykoalíciót is, ahol a Szabaddemokraták és a Zöldek kiálltak a szállítás mellett, a Szociáldemokraták egy része azonban nem tartja azt jó ötletnek. Sőt, a Taurus kérdést a Bundestag előtt is napirendre tűzte az ellenzék, ami a kormánykoalíció számára politikailag kényelmetlen helyzetet teremtett.⁶¹ A német kormány próbált új kompromisszumos megoldást is találni, mint ahogyan azt a harckocsik Ukrajnának juttatásakor tette: felmerült a körcsere (*Ringtausch*) gondolata, ami szerint Nagy-Britannia vagy Franciaország kapna Taurus robotrepülőgépeket a német készletből, amiknek ellentételeként pedig brit Storm Shadow vagy SCALP-EG robotrepülőgépeket adnának az ukrán partnernek.⁶²

Jelentős törekvésnek mondható az is, hogy a nyugati hadiipari cégek együttműködését erősítsék az Ukrajnával való együttműködésben. Ennek érdekében például az amerikai kormány 2023 decemberében megrendezte az amerikai–ukrán védelmi ipari konferenciát (*U.S. – Ukraine Defense Industrial Base Conference*), aminek keretében a két ország illetékes minisztériumai közötti együttműködést kívánják erősíteni. Ennek részét képezi az együttműködés fokozása az ukrán haderő számára kritikus területeken (például a légvédelem, a már leszállított eszközök karbantartása, tüzérségi lőszer gyártása stb.), és a vonatkozó gazdasági megállapodások megvalósításának felgyorsítása.⁶³ Az ukrán miniszterelnök szerint az ország 2024-ben meg kívánja hatszorozni az Ukrajnában előállított fegyverek és lőszer mennyiségét (2023-ban a bejelentés szerint sikerült megháromszorozni a kapacitásokat), amivel a külföldi támogatás csökkenését kívánják valamennyire kiváltani.⁶⁴ A legnagyobb figyelmet a Rheinmetall kapta, ami Fuchs és Lynx járművek gyártását kívánja megvalósítani Ukrajnában. Az első Fuchs elkészültét 2024 második felére, míg az első Lynx legyártását 2025-re várja a cég vezérigazgatója.⁶⁵ A BAE Systems is megállapodott az ukrán kormánnyal 105 mm-es lövegek gyártásával kapcsolatban,⁶⁶ valamint francia és svéd érdeklődés is látható volt a hadiipari kapcsolatok elmélyítésére.⁶⁷

Zelenskij elnök egy nyilatkozata szerint egymillió drón legyártása is a kitűzött cél részét képezi.⁶⁸ Az egymillió drón nagyrészt kis hatótávolságú drónokat jelent, de 11.000 közepes és nagy hatótávolságú

⁵⁷ Lara SELIGMAN – Paul MCLEARY – Alexander WARD: [Inside Biden's decision to secretly send longer-range U.S. missiles to Ukraine](#) [online], 2023. 10. 17. Forrás: Politico [2024. 02. 09.]

⁵⁸ David AXE: [Ukraine's New ATACMS Missiles Aren't Bridge-Killers. Not Yet, At Least.](#) [online], 2023. 10. 17. Forrás: Forbes [2024. 02. 09.]

⁵⁹ Courtney KUBE et al.: [Biden tells Zelenskyy that U.S. will send Ukraine ATACMS long-range missiles](#) [online], 2023. 09. 22. Forrás: NBC News [2024. 02. 09.], [Ukraine uses US-supplied ATACMS for the first time, says Zelensky](#) [online], 2023. 10. 17. Forrás: BBC News [2024. 02. 09.]

⁶⁰ [Scholz will "Taurus"-Reichweite wohl begrenzen](#) [online], 2023. 08. 11. Forrás: Tagesschau [2024. 02. 10.]

⁶¹ [Bundestag lehnt "Taurus"-Lieferung an Kiew ab](#) [online], 2024. 01. 17. Forrás: Tagesschau [2024. 02. 10.]

⁶² [Berlin erwägt Taurus-Ringtausch für Ukraine](#) [online], 2024. 01. 25. Forrás: ZDF [2024. 02. 10.]

⁶³ [Fact Sheet: The White House Announces New Actions to Strengthen Cooperation and Co-Production between U.S. and Ukraine's Defense Industrial Bases](#) [online], 2023. 12. 06. Forrás: White House [2024. 02. 10.]

⁶⁴ Martin FORNUSEK: [PM Shmyhal: Ukraine plans sixfold increase in military production this year](#) [online], 2024. 01. 03. Forrás: Kyiv Independent [2024. 02. 12.]

⁶⁵ Sarah MARSH: [Rheinmetall to produce first armored vehicles in Ukraine in 2024 - report](#) [online], 2023. 12. 01. Forrás: Reuters [2024. 02. 12.]

⁶⁶ [BAE Systems establishes local presence and signs agreements to support Ukraine](#) [online], 2023. 08. 31. Forrás: BAE Systems [2024. 02. 12.]

⁶⁷ Laura KAYALI – Caleb LARSON: [France, Germany pave the way to making weapons in Ukraine](#) [online], 2023. 09. 29. Forrás: Politico [2024. 02. 12.]

⁶⁸ FORNUSEK, i.m.

drónt is meg kívánnak építeni.⁶⁹ Ezt a fejlesztési irányt Ukrajna nemzetközi partnerei is támogatni kívánják: 2024. február 15-én pedig a brit védelmi miniszter bejelentette, hogy Lettországgal közösen egy drónkoalíció kialakításán dolgoznak.⁷⁰ Stoltenberg NATO főtitkár egy sajtótájékoztatóján pedig egymillió drón leszállításáról beszélt.⁷¹ Az ilyen nagyszámú, kis hatótávolságú légi drón magyarázata, hogy az utóbbi időben az ukrán hadsereg FPV drónok alkalmazásával próbálta a tüzérségi lőszerhasználatot valamilyen szinten csökkenteni, és olcsó precíziós tűzként alkalmazni azokat (ami természetesen nem váltja ki a tüzérséget).⁷² Zelenszkij elnök egy önálló, „legénység nélküli rendszerek” haderőnem felállítását is bejelentette, ami a légi, szárazföldi és vízi drónokkal és eredményes alkalmazásukkal kapcsolatos feladatokat kell, hogy megoldja.⁷³ A vízi és szárazföldi drónok terén az ukrán erők tovább akarják növelni az elért eredményeiket. A hadiipari együttműködésben terén Ukrajna vonzó partner lehet abból a szempontból, hogy az alkalmazott eszközök azonnali tesztelése és továbbfejlesztése is lehetséges éles helyzetben, amit az ukrán vezetés a korábbi időszakban is hangsúlyozott a nemzetközi partnerei felé.⁷⁴

Ezzel együtt az ukrán oldal továbbra is jelentős anyagigényekkel fordul a nyugati partnereihez. A Reuters értesülései szerint az igényelt eszközök közé tartoznak F/A-18-as repülőgépek, AH-64-es Apache harci helikopterek, UH-60 Blackhawk csapatszállító helikopterek, C-17 és C-130 szállító repülőgépek, THAAD (*Terminal High Altitude Area Defense* – Végfázisú Nagy Magassági Területvédelmi Rendszer) légvédelmi rendszerek, és többféle drón.⁷⁵ Szirszkij tábornok egy, a Reuters hírügynökségnek adott 2024 januári interjújában, amikor még az ukrán szárazföldi erők főparancsnoka volt, az A-10 Thunderbolt II repülőgépek és AH-1 Super Cobra harci helikopterek iránti igényét is kifejezte.⁷⁶

Fegyverszállítások Oroszországnak

A háború orosz oldalról is jelentős ipari erőfeszítéseket igényel, amikről azonban kevés megbízható információ áll rendelkezésre. Az elérhető információk szerint az orosz fegyveres erők igényeit sem tudják teljesen a saját gyártási kapacitásokból fedezni lőszer tekintetében és egyéb kiemelt területeken. Ennek fontos jele, hogy az orosz fegyverzetexport visszaesett, mivel a meglévő kötelezettségek és a front igényeinek egyidejű kielégítésére nem képes az orosz hadiipar, sőt előfordult, hogy már eladott alkatrészek visszavásárlására kényszerültek.⁷⁷ A nyugati szankciók miatt pedig a lehetséges partnerek száma is nagymértékben leszűkült. A nemzetközi visszhang terén jó példa a dél-afrikai eset, amikor az amerikai nagykövet a nyilvánosság előtt jelezte egy amerikai szankciók alatt lévő vállalat tulajdonában lévő, fegyverekkel megrakott hajó érkezését Dél-Afrikába, és azzal vádolta az országot, hogy fegyvereket szállít Oroszországba. (A dél-afrikai vizsgálat szerint a hajó Dél-Afrikába szállított fegyvereket az Egyesült Arab Emírátsúkból, de Dél-Afrikából nem szállította tovább azokat.)⁷⁸

Ennek megfelelően az utóbbi két évben a beszűkült nemzetközi mozgástér adta lehetőségeken belül igyekezett az orosz vezetés partnereket találni. Kína, Oroszország legfontosabb partnere a katonai jellegű támogatástól eddig elzárkózott, és csak kettős felhasználású, illetve nem halálos támogatást nyújt Moszkva számára. Ebbe beletartoznak többek között földmunkához szükséges járművek, szállítóeszközök,

⁶⁹ John PSAROPOULOS : [For Ukraine's defence industry goals against Russia, the sky's the limit](#) [online], 2024. 02. 12. Forrás: al Jazeera [2024. 02. 12.]

⁷⁰ [UK to supply thousands of drones as co-leader of major international capability coalition for Ukraine](#) [online], 2024. 02. 15. Forrás: Ministry of Defence [2024. 02. 17.]

⁷¹ [Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meetings of NATO Ministers of Defence in Brussels](#) [online], 2024. 02. 15. Forrás: NATO [2024. 02. 17.]

⁷² Tom PORTER: [Ukraine is resorting to attacking Russia with small drones because it's running out of artillery ammunition](#) [online], 2024. 01. 09. Forrás: Business Insider [2024. 02. 14.]

⁷³ Rachel AMRAN: [Zelensky: Ukrainian military to create separate branch dedicated to drones](#) [online], 2024. 02. 06. Forrás: Kyiv Independent [2024. 02. 17.]

⁷⁴ PSAROPOULOS, i.m.

⁷⁵ Mike STONE: [Ukraine's latest weapons request includes THAAD air defenses and F-18s](#) [online], 2023. 12. 07. Forrás: Reuters [2024. 02. 10.]

⁷⁶ Dan PELESCHUK: [Exclusive: Ukraine needs more attack aircraft for war effort - ground forces commander](#) [online], 2024. 01. 12. Forrás: Reuters [2024. 02. 10.]

⁷⁷ Max BERGMANN et al.: [Seller's Remorse: The Challenges Facing Russia's Arms Exports](#) [online], 2023. 09. 18. Forrás: Center for Strategic and International Studies [2024. 02. 12.] 8-9. o.

⁷⁸ [South Africa didn't know a U.S.-sanctioned Russian ship carried its military purchases, inquiry finds](#) [online], 2022. 09. 06. Forrás: NBC News [2024. 02. 12.]

civil piacra szánt drónok, de csapágyak és chipek is.⁷⁹ Ennek megfelelően olyan országokkal mélyült a kapcsolat, mint Irán és Észak-Korea, amik jelentős hadiipari kapacitásokkal rendelkeznek, és a nemzetközi térben szintén elszigeteltnek számítanak, így kevesebb az aktuális „vesztenivalójuk”. Ahogyan arra a RUSI elemzése is rámutat, az orosz hadiipar 2022-es eszkaláció előtt jelentős mértékben támaszkodott nyugati alkatrészekre a korszerű eszközei gyártásánál,⁸⁰ s ezekre, vagy ezek helyettesítésére alkalmas eszközök importjára továbbra is rászorul.

Oroszország ukrán források szerint jelentős mennyiségű fegyvert és lőszer kapott belorusz készletekből is. Bár a belorusz fél többnyire nem közöl adatokat, belorusz ellenzéki csoportok 2022 októberében az addig Oroszországba irányuló fegyver- és lőszerkivitel mennyiségét 65.000 tonnára becsülték.⁸¹ Feltételezések szerint a két ország hadiipari együttműködése az elmúlt időszakban jóval szorosabbá vált, és Lukasenka elnök bejelentése, miszerint Fehéroroszország el fogja kezdeni a Szu-25 típus gyártását, szintén úgy értékelhető, mint az orosz fegyveres erőknek nyújtandó potenciális támogatás.⁸²

Az Irán és Oroszország közötti hadiipari együttműködés korán látványossá vált, azonban az orosz-ukrán háború témáját érintő kérdésekben mindkét fél tagadta az együttműködést, így hivatalos információkra nem tudunk támaszkodni. Az oroszok által használt Shahed dróncsalád a leglátványosabb jele a két ország katonai együttműködésének. Ukrán közlés szerint 2023 decemberéig mintegy 3700 darab Shahed drónt lőttek ki ukrán célpontok ellen.⁸³ Az amerikai kormány még 2022 júliusában jelezte, hogy Irán elkötelezte magát drónok szállítására,⁸⁴ és 2022 őszén azokkal az első támadásokra is sor került.⁸⁵ Az iráni vezetés tagadta az együttműködést, és Amirabdollahian iráni külügyminiszter szerint mindössze kisszámú eszköz átadásról volt szó, amire még 2022 februárja előtt került sor.⁸⁶ (A hivatalos együttműködés terén a kapcsolatok javulásának fontos jele, hogy Oroszország Szu-35 többcélú repülőgépek, Mi-28 harci helikopterek és Yak-130 kiképző repülőgépek eladásáról állapodott meg Iránnal.⁸⁷)

Irán mind Oroszországgal, mind Belorusszal erősítette a védelmi együttműködését. A Teherán és Moszkva közötti együttműködéséről kiszivárogtatott információknak a hitelességét azonban nem lehet megerősíteni. Ilyen információ volt a Sky News birtokába került dokumentum, ami szerint az irániak 2022-ben tüzérési és harckocsi lőszerke eladását is vállalták az orosz fegyveres erőknek.⁸⁸

Az orosz-iráni, feltételezhetően nemzetközi szankciókat sértő kapcsolatok megélénkülésének egy látványos jele a Kaszpi-tengeren a hajóforgalom ellenőrzését segítő jelzőrendszerek kikapcsolása mellett történő vízi szállítások látványos növekedése. Ennek kezdete 2022 augusztusára tehető, ami nagyjából egybeesik a Shahed drónok megjelenésével. Ukrán és nyugati vádak szerint légi úton is eljuttattak fegyvereket és kiképzőket Oroszországba.⁸⁹ (Sőt, Ukrajna egy alkalommal iráni kiképzők megölését is bejelentette a Krímen, amit az iráni fél tagadott.)⁹⁰

A Shahed-136 drónok oroszországi gyártásával kapcsolatos információk is kerültek nyugati médiaszervezetekhez. Eszerint 2023 januárjától kezdve egy két és fél éves projekt keretében, iráni technológiatranszfer segítségével kerül sor az oroszországi gyártás megszervezésére 6000 darabos szériával 2025

⁷⁹ Markus GARLAUSKAS – Joseph WEBSTER – Emma C. VERGES: [China's support for Russia has been hindering Ukraine's counteroffensive](#) [online], 2023. 11. 15. Forrás: Atlantic Council [2024. 02. 12.]

⁸⁰ Lásd bővebben: James BYRNE et al.: [Silicon Lifeline: Western Electronics at the Heart of Russia's War Machine](#) [online], 2022. 08. Forrás: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies [2024. 02. 12.]

⁸¹ [Belarus has supplied Russia with 65,000 tons of ammunition](#) [online], 2022. 10. 29. Forrás: The New Voice of Ukraine [2024. 02. 12.]

⁸² Jaroslaw ADAMOWSKI: [Belarus to make Su-25 attack aircraft as Russia eyes industry takeover](#) [online], 2023. 02. 21. Forrás: Defense News [2024. 02. 12.]

⁸³ Max HUNDER – Yuliia DYSA: [Russia has fired 7,400 missiles, 3,700 Shahed drones in war so far, Kyiv says](#) [online], 2023. 12. 21. Forrás: Reuters [2024. 02. 11.]

⁸⁴ Matt BERG: [Iran preparing to send 'several hundred' drones to Russia, Sullivan says](#) [online], 2022. 07. 11. Forrás: Politico [2024. 02. 11.]

⁸⁵ [Ukraine war: US says Iranian drones breach sanctions](#) [online], 2022. 10. 18. Forrás: BBC [2024. 02. 11.]

⁸⁶ Gian VOLPICELLI: [Iran admits providing drones to Russia but denies involvement in Ukraine](#) [online], 2022. 11. 25. Forrás: Politico [2024. 02. 11.]

⁸⁷ [Iran Finalizes Deal to Buy Russian Fighter Jets - Tasnim](#) [online], 2023. 11. 28. Forrás: Voice of America [2024. 02. 12.]

⁸⁸ Deborah HAYNES: [Arms contract shows Iran has sold Russia ammunition for Ukraine war, says security source](#) [online], 2023. 06. 05. Forrás: Sky News [2024. 02. 11.]

⁸⁹ Lauren KENT – Salma ABDELAZIZ: [Iran has a direct route to send Russia weapons – and Western powers can do little to stop the shipments](#) [online], 2023. 05. 26. Forrás: CNN [2024. 02. 11.]

⁹⁰ Julian BORGER: [Iranian advisers killed aiding Russians in Crimea, says Kyiv](#) [online], 2022. 11. 24. Forrás: Guardian [2024. 02. 10.]

szeptemberéig (három fázisban: az elsőben iráni alkatrészek összeszerelésével, a másodikban már részleges helyi gyártással, a harmadikban pedig 80%-ban helyben történő előállításal).⁹¹ Egy későbbi kiszivárogtatás szerint a 6000 darabos széria 1,75 milliárd dollár költséget jelentett Moszkvának.⁹² A Conflict Armament Research elemzése szerint Oroszország már 2023 augusztusában az Oroszországban gyártott és módosított verzióját vetette be a Shahed-136 drónnak.⁹³ Napvilágot láttak olyan információk is, miszerint Irán továbbfejlesztett, 1500 km-es hatótávolságú drónokat ajánlott fel Oroszországnak eladásra.⁹⁴

Az együttműködés azonban nem terjedt ki minden területre. Irán például a ballisztikus rakéták területe az elérhető információk szerint nem terjesztette ki az együttműködést, annak ellenére, hogy ezen a területen is jelentős kapacitásokkal rendelkezik. Ennek a visszafogottságnak a közel-keleti válság mélyülésével objektív oka is van (Irán minden bizonnyal nem kívánja készleteit olyankor csökkenteni, amikor az arzenálja méreteire a saját elrettentési kapacitásának fontos elemeként tekinti). Másfelől Teherán arra is törekszik, hogy legitimálja nemzetközileg a fegyvereladásait, így valószínűleg azt is figyelembe veszi, hogy az Átfogó Közös Cselekvési Terv (*Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA*) nyomán elfogadott ENSZ BT 2231 sz. határozat a ballisztikus rakéták proliferációjának megakadályozására is kiterjedt (a határozat utazási korlátozásokat és bankszámlák befagyasztását helyezte kilátásba az érzékeny nukleáris, hagyományos fegyverzet és ballisztikus rakéta programok kapcsán személyekkel és szervezetekkel szemben).⁹⁵ Bár az egyezményt az Egyesült Államok 2018-ban felmondta, Irán pedig 2020-ban bejelentette, hogy nem tekinti magára nézve kötelezőnek, s Teherán már ezt megelőzően is számos területen kiterjesztette tevékenységét a JCPOA keretein túlra, hivatalosan soha nem mondta fel, s a ballisztikus rakéták kereskedelme terén sem tett eddig látványos lépéseket.⁹⁶ Amerikai források szerint azonban vannak arra utaló jelek, hogy az iráni vezetés ballisztikus rakéták eladását is fontolgatja Moszkvának.⁹⁷

Irán Belorusszal javuló kapcsolatát sem szabad figyelmen kívül hagyni, tekintettel Belorusz és Oroszország szoros viszonyára. A két ország vezetője 2023 márciusában Teheránban találkozott, ahol nyolc területre vonatkozóan írtak alá megállapodást.⁹⁸ Ezt követően 2023 júliusában Teheránban a két ország védelmi minisztere is együttműködési megállapodást írt alá.⁹⁹ Bár a pontos részletekről nem közöltek információkat, korábban olyan feltételezések láttak napvilágot, miszerint Fehéroroszországban is a dróngyártás lesz az egyik hangsúlyos együttműködési terület.¹⁰⁰

Az orosz vezetés másik kiemelkedő partnereként Észak-Korea jelent meg. Az amerikai kormány már 2022 novemberének elején azzal vádolta a phenjani vezetést, hogy tüzérségi lőszeret szállít Oroszországnak. Ezt az észak-koreai fél – az amerikaiak szerint – más országoknak szánt szállításként igyekezett leplezni.¹⁰¹ A Putyin–Kim csúcstalálkozó után látható volt a fellendülés is a lőszerszállítás területén. Dél-koreai hírszerzési forrásokra hivatkozva megjelent nyugati sajtóértesülések szerint Észak-Korea több mint egymillió tüzérségi lőszeret juttatott tíz szállítmányban Oroszországba 2023 októberéig.¹⁰² Amerikai kor-

⁹¹ David ALBRIGHT – Sarah BURKHARD – Spencer FARAGASSO: [Highlights of Institute Assessment of Alabuga Drone Documents, Supplied by Dalton Bennett at the Washington Post](#) [online], 2023. 08. 17. Forrás: Institute for Science and International Security [2024. 02. 11.] 1-2. o.

⁹² Dylan MALYASOV: [Hackers expose data on Iranian drones sold to Russia](#) [online], 2024. 02. 06. Forrás: Defence Blog [2024. 02. 10.]

⁹³ [Documenting the Domestic Russian Variant of the Shahed UAV](#) [online], 2023. 08. Forrás: Conflict Armament Research [2024. 02. 10.]

⁹⁴ Deborah HAYNES: ['Explosive' new attack drone developed by Iran for Russia's war in Ukraine](#) [online], 2024. 01. 10. Forrás: Sky News [2024. 02. 13.]

⁹⁵ [Resolution 2231 \(2015\)](#) [online], 2015. 07. 20. Forrás: ENSZ BT [2024. 02. 12.] 39. o.

⁹⁶ Michael SCOLLON: [Iran Has Reasons To Avoid Selling Missiles To Russia After Sanctions Expire](#) [online], 2023. 11. 02. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2024. 02. 12.]

⁹⁷ Natasha BERTRAND: [Russia appears poised to purchase ballistic missiles from Iran, official says](#) [online], 2024. 01. 04. Forrás: CNN [2024. 02. 13.]

⁹⁸ Maziar MOTAMEDI: [Iran and Belarus sign cooperation roadmap in Lukashenko visit](#) [online], 2023. 03. 13. Forrás: al Jazeera [2024. 02. 12.]

⁹⁹ [Iran, Belarus sign MoU to boost defense cooperation](#) [online], 2023. 07. 31. Forrás: Press TV [2024. 02. 12.]

¹⁰⁰ Michael STARR: [Iran may produce Shahed drones for Russia in Belarus – report](#) [online], 2023. 05. 10. Forrás: Jerusalem Post [2024. 02. 12.]

¹⁰¹ Kylie ATWOOD – Katie Bo LILLIS: [First on CNN: US accuses North Korea of trying to hide shipments of ammunition to Russia](#) [online], 2022. 11. 02. Forrás: CNN [2024. 02. 13.]

¹⁰² Yoonjung SEO – Sophie TANNO: [North Korea believed to have exported over 1 million shells to Russia](#) [online], 2023. 11. 01. Forrás: CNN [2024. 02. 10.]

mányzati források 2023. szeptember 7. és október 1. között több mint 1000 konténer leszállításáról tudósítottak.¹⁰³ Nyílt forrásból ennek a fokozott tevékenységnek több megerősítését is elérhetjük. A brit RUSI által közzétett elemzés szintén megerősíti ezt a következtetést. Műholdas felvételek alapján az észak-koreai Rajin kikötőjéből a Vlagyivosztko közelében található Dunai kikötőjébe érkező forgalom elemzésekor három olyan hajót sikerült azonosítani, amik több alkalommal feltételezhetően észak-koreai lőszer szállítmánnal érkeztek az orosz kikötőbe és azonosítatlan szállítmánnal tértek vissza Észak-Koreába. Bár a műhold-felvételek alapján nem lehet meghatározni a szállítmány tartalmát, a feltételezést alátámasztja, hogy a kikötő közelében található lőszerraktárakat kibővítették.¹⁰⁴ A CSIS Beyond Parallel programja szintén műholdas felvételek alapján megállapította, hogy a két ország közötti vasúti fogalomban egy fontos útvonalon addig példátlan növekedés következett be, még a Covid 19 előtti állapotokhoz képest is. A vasúti infrastruktúra bővítésére utaló jeleket is találtak. Bár a képek alapján a szállítmány jellegét itt sem lehetett megállapítani, valószínűsíthető, hogy összefüggésben van a jelzett fegyverszállításokkal.¹⁰⁵

Ukrán és amerikai források szerint az észak-koreai szállítások rövid hatótávolságú ballisztikus rakétákra is kiterjednek. John Kirbynek, az amerikai nemzetbiztonsági bizottság szóvivőjének 2024. január 4-i nyilatkozata hívta fel a figyelmet első alkalommal arra, hogy az amerikai hírszerzés értékelése szerint ilyen eszközöket is szállítottak.¹⁰⁶ Az ukrán oldal jelezte egyetértését, és becsapódott rakéták maradványait is bemutatott az érvelés alátámasztására.¹⁰⁷ Robert Wood amerikai ENSZ nagykövet-helyettes 2024. február 7-i nyilatkozata szerint az orosz fél addig legalább kilenc alkalommal vetett be észak-koreai gyártású ballisztikus rakétákat ukrán célpontok ellen.¹⁰⁸

Az Egyesült Államok

2024. március 12-én az Egyesült Államok kormánya – némileg váratlanul¹⁰⁹ – immár az 55. támogatási csomagot jelentette be Ukrajna részére.¹¹⁰ Ezzel az Egyesült Államok támogatása összességében már megközelíti a 75 milliárd dollár értéket a háború két évében, továbbra is a legjelentősebb állami donorként pozicionálva az országot. A támogatás 2%-át tette ki a humanitárius segítségnyújtás (1,6 milliárd dollár), 35%-át a pénzügyi támogatás (26,4 milliárd dollár), valamint 62%-át a katonai támogatás (46,3 milliárd dollár). A katonai támogatáson belül 25% (18,3 milliárd dollár) biztonsági segítségnyújtás – kiképzés, logisztikai támogatás, stb. a *Ukraine Security Assistance Initiative* programon keresztül –, 32% (23,5 milliárd dollár) haditechnikai eszközök, hadianyagok biztosítása a Védelmi Minisztérium készleteiből elnöki hatáskörben (*presidential drawdown authority*), 6%-ot (4,5 milliárd dollárt) pedig azok a hitelek tesznek ki, amelyeket ugyancsak haditechnikai eszközök és hadianyagok beszerzésére fordítanak Ukrajna számára a *Foreign Military Financing* program keretében.¹¹¹ Így továbbra is helytálló az a megállapítás, miszerint Washington az éves védelmi költségvetésének mintegy 5%-ával megegyező összeget fordít Ukrajna támogatására, és ezzel a „befektetéssel” képes volt elérni az orosz hagyományos katonai képességek szárazföldi komponensének jelentős, légi komponensének érezhető meggyengítését, valamint az orosz Fekete-tengeri Flotta hajóállományának megtizedelését. Ár-érték arányban az igen kedvező, miközben közvetlen amerikai katonai szerepvállalásra nem volt szükség.

¹⁰³ AP: [U.S. says North Korea delivered 1,000 containers of equipment and munitions to Russia for Ukraine war](#) [online], 2023. 10. 14. Forrás: NBC News [2024. 02. 13.]

¹⁰⁴ James BYRNE – Joseph BYRNE – Gary SOMERVILLE: [The Orient Express: North Korea's Clandestine Supply Route to Russia](#) [online], 2023. 10. 16. Forrás: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies [2024. 02. 13.]

¹⁰⁵ Joseph S. BERMUDEZ JR., Victor CHA – Jennifer JUN: [Dramatic Increase in DPRK-Russia Border Rail Traffic After Kim-Putin Summit](#) [online], 2023. 10. 06. Forrás: Beyond Parallel, Center for Strategic and International Studies [2024. 02. 13.]

¹⁰⁶ [Press Briefing by Press Secretary Karine Jean-Pierre and NSC Coordinator for Strategic Communications John Kirby, January 4, 2024](#) [online], 2024. 01. 04. Forrás: White House [2024. 02. 13.]

¹⁰⁷ [Did Russia Fire North Korean Missiles At Ukraine?](#) [online], 2024. 01. 08. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2024. 02. 13.]

¹⁰⁸ Thomas MARESCA: [U.S. diplomat: Russia has launched North Korean missiles at least 9 times in Ukraine](#) [online], 2024. 02. 07. Forrás: UPI [2024. 02. 13.]

¹⁰⁹ A 300 millió dollár értékű katonai támogatási csomag döntően légvédelmi, illetve harcok elleni rakétákat és tüzérségi lőszerket tartalmaz. Az eszközök és hadianyag biztosítása elnöki hatáskörben történik a meglévő készletekből, és az adott lehetőséget rá, hogy a 2023-as beszerzési tételek közül néhány árát „túltervezték”, azaz a tervezettnél alacsonyabb beszerzési költséggel járt, és most ezt a „megtakarított kiadást” tudták elkölteni. Lásd: Noah ROBERTSON: [Pentagon announces a surprise \\$300 million weapons package for Ukraine](#). [online] 2024. 03. 12. Forrás: Defense News [2024. 03. 13.]

¹¹⁰ [Biden administration announces urgent security assistance for Ukraine](#). [online] 2024. 03. 12. Forrás: Defense.gov [2024. 03. 11.]

¹¹¹ Jonathan MASTERS – Will MERROW: [How much aid has the U.S. sent Ukraine?](#) [online] 2024. 02. 23. Forrás: CFR.org [2024. 03. 11.]

A 2022-2023-ben látott támogatási dinamikát azonban a 2024 novemberi amerikai elnökválasztáshoz kapcsolódó élesedő belpolitikai viták tavaly ősztől fokozatosan aláásták. Ezt a szavazóbázis véleményének változása is alátámasztja bizonyos mértékig – bár 2023 decemberében még mindig csak relatív többséget jelentettek azok, akik szerint az Egyesült Államok túl sok támogatást szentel Ukrajnának: a teljes lakosság 31%-a szerint „túl sokat”, 29%-a szerint „megfelelő mennyiségűt”, 18% szerint „túl keveset” fordít Washington Kijev támogatására. Viszonyításként: 2022 márciusában, az orosz agresszió nyomán ez az arány 7% – 32% – 42% volt, 2023 januárjában pedig 26% – 31% – 16%. A lakosság politikai preferenciák szerinti megosztottsága ugyanakkor szembeötlő: a Republikánus szavazók és a feléjük hajló semleges szavazók 48%-a túlzónak tartotta a támogatást 2023 decemberében, 20% elegendőnek, 13% túl kevésnek gondolta azt. Ehhez képest a Demokrata szavazóknak és a velük szimpatizáló semleges szavazóknak csak 16%-a tartja túlzónak az Ukrajnának nyújtott támogatást, 39% megfelelőnek, 24% pedig elégtelennek. Így általánosságban elmondható, hogy az amerikai társadalmi támogatás csökkent, az ellenzők táborába pedig döntően a Republikánus szavazók közül kerül ki.¹¹² Mindez az amerikai törvényhozásban zajló vitákban is megmutatkozik: ahhoz, hogy akár elnöki hatáskörben, akár más forrásból folytatni tudják a katonai támogatást, újabb törvényi felhatalmazást kellene elfogadni mind a Demokrata többségű Szenátusban, mind a Republikánus többségű Képviselőházban. Számos javaslat ellenére – amelyek a különböző verziókban az Ukrajna támogatását célzó nagyjából 60 milliárd dolláros csomag köré épülnek, és hol tartalmazznak Izraelnek nyújtandó katonai támogatást, a gázai övezetnek nyújtandó humanitárius támogatást, vagy az amerikai–mexikói határvédelem erősítésének pénzügyi eszközeit, hol nem – a politikai felhatalmazást nem sikerült biztosítani. Legutóbb 2024 februárjában a Szenátus 70:29 arányban (22 Republikánus szenátor támogatását is biztosítva) elfogadott egy összesen 95,3 milliárd dollárról szóló javaslatot, amiben több elem is szerepelt – de például a mexikói határellenőrzés nem –, de a Képviselőház Republikánus elnöke nem is tűzte napirendre a javaslat tárgyalását.¹¹³ Jelenleg úgy tűnik, legalább addig nem fogadnak el Ukrajnát támogató csomagot, amíg a rendes éves költségvetési vita le nem zárul – akár csak nyár elején. Addig Ukrajna szempontjából kulcsfontosságú haditechnikai eszközök és hadianyagok utánpótlása lehetetlenül el.

2024/2025-re előre tekintve az ukrán katonai képességek szempontjából meghatározó lesz, ki nyeri az amerikai elnökválasztást – még akkor is, ha Ukrajna szuverenitásának és nyugatbarát kormányának védelme egyértelmű amerikai stratégiai érdek, politikai oldaltól függetlenül. Az azonban kérdéses, hogy egy esetleges Trump győzelem milyen formában alakítaná át, illetve csökkentené a támogatást, és mindez az európai és a globális szövetségesek tudják-e ellensúlyozni.

Az Európai Unió

Az EU intézményei és tagállamai nagyságrendileg 96 milliárd dollár / 90,2 milliárd euró pénzügyi, humanitárius, menekültügyi és katonai támogatást, illetve segílyt biztosítottak Ukrajnának. Ezen belül meghaladta a 30 milliárd dollár becsült értéket a katonai támogatás, amiben lőszer, légvédelmi rendszerek, páncélozott járművek, harckocsik, drónok, helikopterek, stb., valamint 40.000 ukrán katona kiképzése is szerepelt 2023 végéig. Emellett egy korábbi stratégiai tabut megtörve, az Európai Békeeszköz (*European Peace Facility* – EPF) keretéből több részletben 6 milliárd dollárt fordítottak nem halálos és halálos eszközök beszerzésére és egy részük Ukrajnának történő átadására. Ezzel párhuzamosan 2,2 milliárd dollárt az európai védelmi ipari termelés kapacitásbővítésére is elkülönítettek, 535 milliárd dollárt pedig célzottan közös lőszergyártási megrendelésekre – ugyancsak részben Ukrajna számára.¹¹⁴

A tagállamok közvetlen, kétoldalú katonai támogatásáról ugyan teljesen transzparens képet nem kapunk, mivel számos esetben ez rejtve vagy a pontos mennyiségeket nem azonosítva történt, de a nyílt forrású adatbázisok – mint például az Oryx honlapja – alapján meg tudunk fogalmazni arra vonatkozó becslést, hogy tulajdonképpen milyen súlya is van az európai támogatásnak. Ebből pedig azt látjuk, hogy

¹¹² Valamennyi adat forrása: Andy CERDA: [About half of Republicans now say the U.S. is providing too much aid to Ukraine](#). [online] 2023. 12. 08. Forrás: Pew Research [2024. 02. 24.]

¹¹³ Clare FORAN – Kristin WILSON – Morgan RIMMER – Ted BARRETT: [Senate passes \\$95 billion package with aid for Ukraine and Israel, setting up showdown with the House](#). [online] 2024. 02. 13. Forrás: CNN [2024. 02. 24.]

¹¹⁴ European External Action Service: [EU Assistance to Ukraine \(in U.S. Dollars\)](#) [online]. 2024. 02. 22. Forrás: [eeas.europa.eu](#) [2024. 02. 23.]

számos eszközrendszer esetében meghatározó volt az európai támogatás aránya. A 2024 februárjáig összesen több, mint tízezer haditechnikai eszközből, amit a nemzetközi támogatók átadtak/eladtak Ukrajnának, az EU tagállamok több, mint 4.000 darabot biztosítottak: a repülőgépek 100%-át, a harckocsik 96%-át, a helikopterek 72%-át, a légvédelmi rakétarendszerek 55%-át, a tüzérségi eszközök 53%-át, a páncélozott harcjárművek 53%-át, stb.¹¹⁵

Fegyverrendszer	EU tagállamok			Nemzetközi összesen	Európai eszközök igazolt aránya
	Átadott (darab)	Felajánlott (darab)	Összesen (darab)		
Repülőgép	45	58	103	103	100%
Helikopter*	44	17	61	85	72%
Harckocsi	576	249	825	860	96%
AFV**	40	n. a.	n. a.	160	25%
IFV	374	340	714	900	79%
APC	752	550	1302	2200	59%
MRAP**	82	230	n. a.	1150	min. 27%
IMV	231	345	576	3500	16%
Páncélozott jármű összesen	1,479	1,465	2,592	7,910	33%
Vontatott tüzérség	114	31	176	461	38%
Önjáró tüzérség	367	50	417	555	75%
Rakéta-sorozatvető**	52	n. a.	n. a.	110	min. 47%
Tüzérség összesen	533	81	593	1,126	53%
Légvédelmi rakétarendszer**	52	14	66	121	55%

2. táblázat: Az EU tagállamai által Ukrajnának átadott haditechnikai eszközök¹¹⁶

Mindez azért (is) fontos, mert ezeket az eszközöket a meglévő készletekből bocsátották Ukrajna rendelkezésére, ami rövidtávon kétségkívül csökkentette a donor országok védelmi képességeit, készenlétét – még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy ezek az eszközök sok esetben nem a legmodernebb fegyverrendszerek voltak, hanem letárolt, tartalék, akár már aktív szolgálatból is kivont, többnyire szovjet-orosz gyártású régi eszközök. Ugyanakkor az elavult eszközöknek a cseréje amúgy is „érett”, különösképpen Közép-Európában és Délkelet-Európában, hol ezek még nagy számban voltak hadrendben vagy készletben, így az eszközök átadása és „felhasználása” a háborúban azt is kikényszeríti, hogy a térség államai végre megvalósítsák nemzeti haderőik régóta húzódó modernizálását, átfegyverzését NATO-kompatibilis, modern eszközökkel. Ez az európai védelmi ipar számára hatalmas – nagy értékű keresletet megfogalmazó – lehetőség, aminek megragadásához ugyanakkor bővíteni kell a termelési kapacitásokat, ahogy arra a nemrég elfogadott Európai Védelmi Ipari Stratégia is rámutat.¹¹⁷

Az Európai Unió közvéleménye az orosz–ukrán háborút annak második évében is a legnagyobb aggodalomra okot adó eseménynek tekintette.¹¹⁸ A második év kapcsán az elemzések az unióval összefüggésben leggyakrabban a háborús fáradtságot, a helyes, de megkésett stratégiai döntéseket, továbbá azt említik meg, hogy az európai politikai elitnek nem sikerült elmagyaráznia a közvélemény számára a háború valódi tétjét.¹¹⁹ Az utóbbi kapcsán főleg azt hiányolják, hogy döntéseik alapján mintha az európai vezetők

¹¹⁵ Az adatok forrása (2024. 02. 01-jei állapot szerint): [Aswering the call: Heavy weaponry supplied to Ukraine](#) [online] 2024. 02. 01. Forrás: Oryx [2024. 02. 20.]

¹¹⁶ Az adatok forrása: Uo.

AFV: armored fighting vehicle – páncélozott harcjármű; IFV: infantry fighting vehicle – gyalogsági harcjármű; APC: armored personnel carrier – páncélozott szállító jármű; MRAP: mine-resistant, ambush-protected vehicle – robbanásvédelemmel ellátott páncélozott szállító harcjármű; IMV: infantry mobility vehicle – gyalogsági szállító jármű.

*: Harci, szállító és többcélú/általános helikopterek összesen.

** : A teljes mennyiség nem ismert, mert a donorok nem hozták nyilvánosságra.

¹¹⁷ Bővebben lásd: Tamás CSIKI VARGA: Reinforcing European defense industry for times of great power conflicts. (Kézirat, a tervezett megjelenés: 2024 nyár)

¹¹⁸ [Eurobarometer 97](#). [online] 2022. szeptember, Forrás: europa.eu [2024. 02. 20.]; [Eurbarometer 98](#). [online] 2023. február, Forrás: europa.eu [2024. 02. 20.] [Eurobarometer 99](#). [online] 2023. július, Forrás: europa.eu [2024. 02. 20.] [Eurobarometer 100](#). [online] 2023. december, Forrás: europa.eu [2024. 02. 20.]

¹¹⁹ Susi DENNISON – Pawel ZERKA: [Europe's Emerging War Fatigue](#). *Foreign Affairs*, 2023. 12. 18. [online] Forrás: [foreignaffairs.com](#) [2024. 02. 20.]; Ivan KRASZTEV – Mark LEONARD: [Wars and elections: How European leaders can maintain public support for Ukraine](#).

megelégednének azzal, hogy Oroszország regionális hatalommá gyengült a háború két éve során, s nem hangsúlyozzák eléggé a háború világrend-konfliktus jellegét, illetve Ukrajna szuverén államként való fennmaradásának fontosságát az európai biztonság szempontjából.¹²⁰ A stratégiai döntések kapcsán – mint például az európai hadiipari termelés fokozása, vagy az Ukrajnának nyújtandó hosszú távú támogatások elfogadása – elsősorban azok lassúságát és körülményességét kárhozzátják. Továbbá azt, hogy Nyugat (elsősorban az Egyesült Államok és Németország) Oroszországhoz való viszonyát alapvetően a félelem, s ezáltal a zsarolhatóság uralja.¹²¹ Jól látszik ez azon – teszik hozzá –, hogy milyen nehezen ajánlanak fel Kijevnek olyan fegyvereket, amelyekkel az oroszországi utánpótlási utakat és infrastruktúrát is támadni lenne képes az ukrán hadsereg.¹²² Ami pedig az európai háborús fáradtságot illeti, annak nem a ténye, csupán a mértéke vitatott a szakértők körében.

A *European Council on Foreign Relations* (ECFR) legújabb tanulmányában ugyanis Ivan Krastev és Mark Leonard – 12 európai országban 2024 januárjában elvégzett közvéleménykutatásuk alapján¹²³ – nagyobb mértékűként értékelik a fáradtságot, mondván az európaiak pesszimistábbnak tűnnek Ukrajna esélyeit illetően a háború megnyerésére (csupán 9,6%-uk gondolta úgy, hogy Ukrajna azt megnyerheti, illetve 19,5%-uk gondolta Oroszországot győztesnek), jóllehet azt a szerzők is elismerik, hogy az európai közvélemény nincs megbékélési hangulatban.¹²⁴ Ugyancsak a fáradtság jelének tekintik, hogy a megkérdezettek 41,1%-a szerint, ha rajta múlna, Európának arra kellene ösztönöznie Ukrajnát, hogy tárgyaljon a békeszerződésről Oroszországgal, s csupán 31%-uk nyilatkozott úgy, hogy Európának támogatnia kellene Ukrajnát az Oroszország által megszállt területek visszavételében.¹²⁵ Tény ugyanakkor, hogy e felmérés szerint az európaiak 20,7% fenntartaná, 20,3% pedig még növelné is az Ukrajnának nyújtott támogatást akkor is, ha az Egyesült Államok egy új elnök alatt jelentősen korlátozná az Ukrajnának nyújtott segítséget, s csupán 32,8% követné az amerikai magatartást.¹²⁶

Az Eurobarometer¹²⁷ felméréseinek adatai szerint ugyanakkor Ukrajna támogatásának európai hajlandósága korántsem csökkent drámaian. A közvélemény-kutatók 2022 nyara óta mérik – hét kérdés kapcsán – az európaiak Ukrajnával vállalt szolidaritásának változását, amit 2023-ban kiegészítettek egy (Ukrajna tagjelölti státuszára vonatkozó) kérdéssel, s ezek az alábbi változásokat mutatták az elmúlt két év során (3. táblázat).

Az adatok kapcsán azonban érdemes legalább két megjegyzést tennünk. Egyrészt azt – miként azt egy évvel korábbi elemzésünkben is jeleztük¹²⁸ –, hogy az Ukrajna és az ukránok melletti szolidaritás kapcsán a háború kezdetétől megosztott volt az Európai Unió. Az Oroszországgal szemben bevezetett gazdasági szankciókat Bulgáriában (46%) és Cipruson (49%) a kezdetektől a lakosságnak csak a kisebbsége támogatta. Hasonló volt a helyzet az állami tulajdonú médiumok, például a Szputnyik és a Russia Today uniós sugárzásának betiltása kapcsán Görögország (47%), Bulgária (38%) és Ciprus (36%) esetében a kezdetektől, illetve 2022 telétől Szlovákiában (42%), majd 2023 tavaszától Szlovéniában (48%) is. A katonai felszerelések beszerzésének és Ukrajnának történő szállításának finanszírozását a többség már 2022-ben is ellenezte Görögországban (59%), Szlovákiában (56%), Bulgáriában (57%) és Cipruson (58%), 2023-ban pedig Romániában (51%), Szlovéniában (56%), Ausztriában (54%) és Magyarországon (54%) is.¹²⁹ Emellett kisebbségben voltak az ukrán EU-tagjelöltséget támogatók Szlovákiában (45%), Bulgáriában

[online] 2024. 02. 21. Forrás: ecf.eu [2024. 02. 22.]; [Rearming Europe To Win Ukraine's Long War](#). [online] 2024. 02. 15. Forrás: geopolitique.eu [2024. 02. 22.]

¹²⁰ Stefan LEHNE: [After Russia's War Against Ukraine: What Kind of World Order?](#) [online] 2023. 02. 28. Forrás: carnegieeurope.eu [2024. 02. 22.]; Robert LEGVOLT: [The War in Ukraine in a Transitional World Order](#). [online] 2024. 02. 23. Forrás: russiamatters.org [2024. 02. 24.]

¹²¹ Nicholas VINOCUR: [Why the West is losing Ukraine](#). [online] 2024. 02. 21. Forrás: Politico [2024. 02. 24.]

¹²² Joshua POSANER – Veronika MELKOZEROVA – Stuart LAU – Paul MCLEARY – Henry DONOVAN: [Ukraine's war strategy: Survive 2024 to win in 2025](#). [online] 2024. 02. 22. Forrás: politico.eu [2024.02.24.]

¹²³ Ausztria, Franciaország, Görögország, Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország

¹²⁴ Ivan KRASDEV – Mark LEONARD: [Wars and elections: How European leaders can maintain public support for Ukraine](#). [online] 2024. 02. 21. Forrás: ecf.eu [2024. 02. 22.]

¹²⁵ Uo.

¹²⁶ Uo.

¹²⁷ Lásd az Eurobarometer 97-100 felmérések adatait.

¹²⁸ [Az orosz-ukrán háború első évének tanulságai](#). SVKI Elemzések 2023/3. 14. o. [online] 2023. 02. 24. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2024. 02. 18.]

¹²⁹ Lásd az Eurobarometer 97-100 felmérések adatait.

(42%), Cipruson (47%), Magyarországon (49%) és Csehországban (43%).¹³⁰ Emellett látnunk kell azt is, hogy az európai átlag úgy csökkent 6%-kal a háború elől menekülők befogadásával kapcsolatos szolidaritás kapcsán, hogy Belgiumban és Németországban 10, Észtországban, Csehországban, Bulgáriában és Magyarországon pedig több mint 10%-kal esett vissza. A pénzügyi támogatás átlaga úgy csökkent 9%-kal, hogy Belgiumban és Olaszországban 13%-os, Romániában és Szlovákiában 14%-os, Görögországban és Csehországban 16%-os, Észtországban és Magyarországon 17%-os, míg Cipruson 23%-os volt a szolidaritás mértékének csökkenése. Most nem is beszélve a katonai felszerelések beszerzésének és Ukrajnának történő szállításának finanszírozásáról, ahol az átlagos csökkenés 8%-os volt, miközben Cipruson, Belgiumban, Észtországban és Máltán 13, Spanyolországban, Magyarországon, Írországban és Csehországban 14, Szlovéniában pedig 15%-os volt a támogatás csökkenése.

Másrészt ugyancsak fontos jelezni azt is, hogy számos helyen – Bulgáriában (2023 április), Szlovákiában (2023 szeptember) és Lengyelországban (2023 október) – az aktuális választások kampányai is erőteljesen befolyásolták a lakosság Ukrajnával kapcsolatos hangulatát, mivel a politikusok egy része az Ukrajnával szembeni érzelmekkel is növelni kívánta szavazói számát. Ez Bulgáriában és Szlovákiában, ahol az oroszokhoz való viszony történetileg meghatározottan pozitívabb, vagy Cipruson, ahol a pénzügyi szektorra hosszú évek óta komoly befolyása van az orosz oligarcháknak,¹³¹ aligha leleplező. Azonban nem csupán az oroszbarát bolgár elnök (Rumen Radev),¹³² vagy Robert Fico és pártja kampányolt az Ukrajnának nyújtott segítség megszüntetésével,¹³³ de még az Ukrajnát 2022 februárja után legelkötelezettebben támogató nemzeti-konzervatív lengyel kormány is igyekezett meglovagolni a társadalom ukránellenes rétegeinek érzelmeit a választási kampányban. Ezek között az ukrán gabonaexporttal szemben tiltakozó parasztok mellett azok a 29 év alatti lengyel nők is megtalálhatók voltak, akik a többségében női ukrán menekültekre a „házassági piacon” és a „munkaerőpiacon” jelentkező „fenyegetésként” tekintenek.¹³⁴

	2022 nyár	2022/2023 tél	2023 tavasz	2023 őszi
Humanitárius segítségnyújtás a háború által sújtott emberek számára.	92%	91%	88%	89%
A háború elől menekülők befogadása az Európai Unióban.	90%	91%	86%	84%
Gazdasági szankciók bevezetése az orosz kormány, vállalatok és magánszemélyek ellen.	78%	74%	72%	72%
Pénzügyi támogatás nyújtása Ukrajnának.	81%	77%	75%	72%
Az állami tulajdonú médiumok, például a Szputnyik és a Russia Today uniós sugárzásának betiltása.	70%	67%	66%	66%
Katonai felszerelések beszerzésének és Ukrajnának történő szállításának finanszírozása.	68%	65%	64%	60%
Az EU-nak minél hamarabb csökkennie kell az orosz energiaforrásoktól való függőségét.	86%	82%	82%	81%
Az EU tagjelölt státusz megadása Ukrajnának.			64%	61%

3. táblázat: A támogatók %-os aránya az Ukrajnával vállalt szolidaritás különböző dimenziói kapcsán

Mindezekkel csupán azt kívánjuk jelezni, hogy a kezdetektől illúzió volt azt várni, hogy a 27 tagállamból álló Európai Unióban harmonikus lesz az egyetértés az ukrajnai háború vagy Oroszország kapcsán, vagy

¹³⁰ Eurobarometer 99. [online] 2023. július, Forrás: europa.eu [2024. 02. 20.] Eurobarometer 100. [online] 2023. december, Forrás: europa.eu [2024. 02. 20.]

¹³¹ Neil WEINBERG: Cyprus ignores Russian atrocities, Western sanctions to shield vast wealth of Putin allies. [online] 2023. 11. 14. Forrás: icij.org [2024. 02. 20.]

¹³² VIOLA Cintia: Válaszúton Bulgária – menekülés a belpolitikai válságspirálból [2023] Forrás: kki.hu [2023.12.10.]

¹³³ Fico gyorsan megszegte a nagy ígérését az ukrán fegyverszállítmányokról. [online] 2024. 01. 17. Forrás: portfolio.hu

¹³⁴ Robert Miron STANISZEWSKI: Dłaczego młode Polki mają negatywne nastawienie do uchodźców/ uchodźczyń z Ukrainy? [online] 2023. 04. 07. Forrás: researchgate.net [2024. 02. 24.]

egyszerű lesz megteremteni és biztosítani az Unió fellépésének egységét. Vagyis a jelzett megosztottsághoz képest korántsem biztos, hogy rossz eredménynek kell tekintenünk azt, hogy az említett hét kérdés közül háromban (Humanitárius segítségnyújtás a háború által sújtott emberek számára; A háború elől menekülők befogadása az EU-ban; Az EU-nak minél hamarabb csökkentenie kell az orosz energiaforrásoktól való függőségét) 80% fölötti a támogatás európai átlaga, kettőben (Gazdasági szankciók bevezetése az orosz kormány, vállalatok és magánszemélyek ellen; Pénzügyi támogatás nyújtása Ukrajnának) 70% fölötti, egy kérdésben csaknem kétharmados (Az állami tulajdonú médiumok, például a Szputnyik és a Russia Today uniós sugárzásának betiltása), a kezdetektől legvitatottabb kérdés (Katonai felszerelések beszerzésének és Ukrajnának történő szállításának finanszírozása) kapcsán pedig továbbra is 60%-os.

Az orosz–ukrán háború második évében az Európai Unió szempontjából sokak szerint kedvező folyamatok játszódtak le az Ukrajnának felajánlott támogatás kapcsán is. Az EU tagállamai és intézményei (Bizottság, Tanács, Európai Befektetési Bank) 2023-ban együttesen 90,2 milliárd EUR támogatást ajánlottak fel, a 2022-es 53,9 milliárd EUR-hoz képest.¹³⁵ Ezzel az EU felajánlásai meghaladták a nem EU támogatók által 2022-ben felajánlott 82,4 milliárd EUR értékű felajánlását, most nem is beszélve ez utóbbiak 2023-as felajánlásáról, amely csupán 24,5 milliárd EUR értékű volt.¹³⁶ Sokan még ennél is fontosabbnak tartják, hogy az Európai Unió tagállamai és intézményei 2023-ban az 52,1 milliárd EUR pénzügyi és a 3,8 milliárd EUR humanitárius támogatás mellett 34,3 milliárd EUR katonai támogatást is biztosítottak. Ez több mint duplája a háború első évében tett európai katonai felajánlásoknak (15,4 MRD EUR), s így az Unió összes katonai felajánlásának értéke meghaladja az Egyesült Államok katonai felajánlásainak értékét.

A kelet-közép-európai uniós tagállamok¹³⁷ 2023-ban együtt 4,4 milliárd EUR kétoldalú támogatást ajánlottak fel Ukrajnának (ez az EU felajánlásainak 4,9%-a), szemben a 2022-ben felajánlott 9,6 milliárd EUR-val (ami az EU akkori felajánlásainak 17,8%-a volt). Érdemes jelezni, hogy a kelet-közép-európai EU-tagállamok a 2022-es 3,7 milliárd EUR katonai támogatás után, 2023-ban 3,8 milliárd EUR ilyen jellegű támogatást ajánlottak fel, a 47,5 millió EUR pénzügyi és az 573 millió EUR humanitárius felajánlás mellett (2022-ben 959 millió, illetve 1 milliárd euró volt a pénzügyi és a humanitárius felajánlás összege). Fontos látni ugyanakkor, hogy a felajánlások GDP-hez viszonyított aránya tekintetében az első 15 helyen hat kelet-közép-európai EU-tagállam található: Észtország (3,55%), Litvánia (1,54%), Lettország (1,15%), Lengyelország (0,69%), Szlovákia (0,65%) és Csehország (0,52%) – Horvátország (0,44%), Dánia (2,42%), Norvégia (1,72%), Finnország (0,71%), Hollandia (0,67%), Németország (0,57%), Egyesült Királyság (0,55%) és Svédország (0,51%) mellett. 2023-ban Európán belül egyértelműen Németország vette át a vezető szerepet a támogatások tekintetében (2023-ban 17,1 milliárd EUR; 2022-23-ban összesen 22 milliárd EUR), megelőzve az Egyesült Királyságot (6,2 milliárd EUR; 15,7 milliárd EUR), a kelet-közép-európai régióban pedig továbbra is Lengyelország Ukrajna legnagyobb támogatója (1,2 milliárd EUR; 4,3 milliárd EUR). Lengyelországot Csehország, Észtország és Litvánia követi, míg az első kettő a háború kezdete óta 1,3, illetve 1,2 milliárd EUR támogatást ajánlott fel Kijevnek, az utóbbi 0,9 milliárdot.

Fontos jelezni azt is, hogy az Európai Unió a háború második évében négy új szankciós csomagot fogadott el.¹³⁸ Mivel a háború első évében a nyugati hatalmak a szankciós eszköztár teljes arzenálját bevetették Oroszország ellen, vagyis alkalmaztak pénzügyi szankciókat (jellemzően 2022 tavaszán), technológiai embargókat (2022 tavasza-nyara, folyamatosan szigorítva azokat), logisztikai és egyéb korlátozásokat (2022 első fele, azóta is finomhangolva azokat), illetve az olajbojkottot (legnagyobb jelentőséggel az EU és tagországai, vállalatai részéről, 2022 tavaszán, majd 2022 decemberében és 2023 februárjában), újabb, igazán meglepő tartalmú szankciókat nem várhattunk az Uniótól. Ennek megfelelően a háború második évében elfogadott szankcióknak leginkább a korábbiak finomítása, illetve kijátszásának megakadályozása volt a célja.

2023. február 25-én fogadták el a tizedik szankciós csomagot, amely kiviteli tilalmakat rendelt el a kritikus technológiai és ipari árukra, például az elektronikára, a speciális járművekre, a gépalkatrészekre, a teherautók és a sugárhajtóművek pótalkatrészeire. A korlátozás alá eső termékek listájára felkerültek a

¹³⁵ A támogatások mértékét a Kiel Institute for the World Economy [Ukraine Support Tracker](#) 2024. február 16-án frissített adatbázisa alapján adjuk meg.

¹³⁶ Itt jelezzük, hogy az Egyesült Államok által 2022-ben felajánlott 67,7 milliárd EUR értékű támogatás a 2022-2023-as évekre vonatkozott.

¹³⁷ Bulgária, Csehország, Észtország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia

¹³⁸ [Timeline – EU restrictive measures against Russia over Ukraine](#). [online] Forrás: [consilium.europa.eu](#) [2024. 02. 24.]

drónok, rakéták, helikopterek, valamint bizonyos ritkaföldfémek, az elektronikus integrált áramkörök és a hőkamerák. A listára ekkor került fel hét, pilóta nélküli légi járműveket gyártó iráni szervezet, melyek termékeit az orosz hadsereg többek között a polgári infrastruktúra célbavételére is felhasználta. 2023. június 23-án fogadták el az uniós tagállamok a tizenegyedik csomagot, amelynek legfőbb célja a különböző kiskapuk bezárása, illetve annak megakadályozása volt, hogy a szankciókat harmadik országok vagy bizonyos cégek révén meg lehessen kerülni. Ez volt az első olyan csomag, amely lehetővé teszi azt is, hogy szankcionálják azokat a harmadik országokat, amelyek segítenek Oroszországnak kijátszani a kereskedelmi korlátozásokat. Emellett további szankciókat szabott ki 71 magánszemély és 33 szervezet ellen. 2023. december 18-án fogadták el a tizenkettedik csomagot, amely több mint 140 további orosz magánszemélyt és vállalatot vett jegyzékbe (az orosz katonai és védelmi ágazat szereplői, az orosz hadiipari vállalatok és katonai magánvállalatok, továbbá az informatikai ágazat szereplői, valamint egyéb fontos gazdasági szereplők közül). Emellett az EU tilalmat vezetett be többek között a gyémántok közvetlen vagy közvetett behozatalára Oroszországból, és korlátozásokat vezetett be olyan ipari termékek kivitelére és behozatalára, amik jelentős bevételt generálhatnak Oroszországnak. 2024. február 23-án pedig a tizenharmadik szankciós csomagot fogadta el az Európai Unió Tanácsa. A csomag mintegy 200 névvel egészítette ki a szankciókkal sújtott személyek körét, akiknek megtiltotta, hogy beutazzanak az Európai Unióba, illetve – hasonlóan a büntetőintézkedések alatt álló cégekhez – befagyasztották a vagyonukat is. Velük kétezerre emelkedett az ukrajnai háború miatt szankcionált orosz személyek száma. A 13. szankciós csomag már azokat a cégeket is célba vette, akik a korábbi szankciók kijátszása érdekében működnek együtt Oroszországgal. Ezek elsősorban török, indiai és szerb cégek. Négy kínai vállalat is felkerült a feketelistára, ami feszültséget okozhat az Unió és Peking között. A szankcionált orosz cégek száma egyébként 750 körül.¹³⁹

Egy évvel ezelőtti összefoglalónkat azzal a kérdéssel zártuk, hogy az Európai Unió megosztottsága hosszú távon végül hova vezet, s milyen hatása lesz Ukrajna támogatására? Gyengíti-e a jövőben? Vagy fenntarthatóvá válik azáltal, hogy a stratégiaileg Ukrajna mellett elkötelezettek vállalják a további aktív támogatást, Európa békülékenyei pedig azt, hogy nem akadályozzák meg a stratégiaileg elkötelezettek támogatását. Úgy véljük, e kérdések a második évfordulón is aktuálisak, s válaszokat rájuk csak az idei év két legfontosabb választása – a júniusi európai parlamenti választás, illetve a novemberi amerikai elnökválasztás – után adhatjuk meg.

Törökország

Törökország a fekete-tengeri térség hagyományosan második legerősebb hadseregével rendelkező állama, amely NATO-tagként, illetve EU-tagsági aspiránsként a nyugati szövetségi rendszer tagja. Ennek ellenére az erdoğani hatalmi építkezés és eltérő geopolitikai, biztonsági érdekek miatt az utóbbi két évtizedben számos alkalommal szembekerült a szövetségeseivel, s ezzel együtt pragmatikus együttműködést alakított ki Oroszországgal. Ennek számos területe van, bizonyos kooperációt láthatunk Szíriában, a Kaukázusban,¹⁴⁰ s Moszkva mindezek mellett az utóbbi évtizedekben a kis-ázsiai állam fontos energiaellátójává is vált. Számos megközelítés létezik a török külpolitika értelmezésére, ezek szerint nyugat-keleti relációban egyensúlyozás, illetve kiegyensúlyozási politikát követ.¹⁴¹ Ez a viselkedés az orosz-ukrán konfliktusban is megjelent már 2014 óta: Ankara nem ismerte el a Krím 2014-es orosz annexióját, s katonai együttműködésre lépett Ukrajnával; a 2022-es intervenció előtt pár héttel Erdoğan maga próbált közvetíteni Putyin és Zelenszkij között – igaz, sikertelenül.

Az orosz agressziót a török vezetés elítélte, azonban a korábbi években folytatott egyensúlyozási politikáját folytatta. Felajánlotta mediációs segítségét – 2022 tavaszán Anatalyában és Isztambulban is sor került ukrán és orosz delegációk találkozására, eredmény nélkül –, életbe léptette az 1936-os montreux-i konvenció háborúra vonatkozó passzusait, s lezárta a Boszporusz–Dardanellák tengerszorosokat, azonban nem csatlakozott a nyugati szankciókhoz, egyúttal fontos kereskedelmi útvonallá vált a nyugati áruk Oroszországba juttatásával.

¹³⁹ [The main database of sanctions](#). [online] Forrás: nazk.gov.ua [2024. 02. 24.]

¹⁴⁰ ÁJBEN Katalin – BIRÓ Dávid: A Dél-Kaukázus Oroszország és Törökország metszéspontjában. *Külügyi Műhelytanulmányok*, 4. évf., 2022/1. 97-125. o.

¹⁴¹ Erről lásd bővebben: PÉNZVÁLTÓ Nikolett: *Törökország orosz rulettje: Versengés és együttműködés Európa peremén*. MCC Press, Budapest, 2023.

Ankara legnagyobb sikere az ENSZ közvetítése mellett a fekete-tengeri gabonaszállítási megállapodás tető alá hozása volt, ami kisebb megszakítással egy éven át működött, s lehetővé tette az ukrán gabona többé-kevésbé zavartalan eljuttatását a piacokra. Ez a nemzetközileg is jelentős eredményt hozó mechanizmus Törökország érdekeit is szolgálta, mivel a gabonaszállítványok jelentős része a kis-ázsiai államban talált vevőre, s az ukrajnai háború élelmiszerellátási kihívásait sikerült ezzel enyhíteni.

Az elmúlt egy évben Ankara ugyanúgy folytatta korábbi egyensúlyozási politikáját, melynek keretében a lehetőségekhez képest mind Moszkvával, mind Kijevvel jó kapcsolatok kiépítésére törekedett. Az előbbi támogatása a 2023 tavaszi parlamenti- és elnökválasztási kampány során segítette Erdoğan és pártkoalíciójának választási győzelmét. Közös online rendezvényen adta át Putyinnal az akkuyui atomerőművet,¹⁴² Oroszország úgy döntött, hogy a Törökországnak eladott gáz egy részének kifizetését későbbre halasztja,¹⁴³ s még a török államfő a kampány hajrájában azt is bejelentette, hogy meghosszabbították a gabonaszállítási megállapodást.

A választások után az országba látogató Zelenszkijt szívélyesen fogadó Erdogan több ukrán hadifoglyot is hazaengedett az ukrán elnökkel – amivel szembement a korábban az oroszokkal kötött megállapodással, miszerint a hadifoglyok nem hagyhatják el az országot a konfliktus végéig. Az ukránoknak tett gesztust az orosz sajtó bírálta.

A gabonaszállítási egyezmény lejárta után Moszkva nem újította azt meg, így 2023 nyarán újra válság alakult ki a gabonaszállítás ügyében. Szeptember elején Erdogan látogatott Oroszországba, ahol számos téma mellett a gabonaszállítás ügyében is eredményt akart elérni – sikertelenül.

Az elmúlt év másik jelentős, részben az orosz–ukrán háborúhoz és Törökországhoz kapcsolódó fejleménye Finnország és Svédország NATO-tagságának kérdése volt. A két ország csatlakozási szándékának 2022-es bejelentése után a török kormányzat jelezte, hogy számos kérdés, főleg a terrorizmus elleni fellépés, több tucat személy kiadatása és a 2019-ben leállított hadiipari export újraindítása után tudja csak támogatni az északi államok tagságát. A török kérések teljesítésére Helsinki és Stockholm számos erőfeszítést tett, ennek eredményeképp újraindult a hadiipari termékek kereskedelme, illetve Svédország módosította Alkotmányát és a terrorellenes törvényt is.¹⁴⁴ Az eredmények hatására a török parlament 2023 márciusában Finnország, majd 2024 januárjában Svédország tagságának támogatásáról döntött. Ankara azonban még arra is képes volt, hogy a Biden-kormányzattól jóváhagyást kapjon 40 darab F-16-os vadászpilóta és 79 modernizációs csomag megvásárlásához a létező F-16-os vadászpilótájához.¹⁴⁵

Az Oroszországba és több posztszovjet államba irányuló török kereskedelem dinamikusabban bővült 2023 folyamán, főleg a kettős felhasználású termékek, például mikrochipek esetében.¹⁴⁶ Ez további feszültséget okozott Washington és Ankara között: az utóbbi két évben egyre komolyabb amerikai kritikák fogalmazódtak meg, miszerint Törökország az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók elkerülésének fontos útvonalává vált. Emiatt 2023 szeptemberében öt török vállalatot és egy üzletembert szankcionált is az amerikai kormányzat.¹⁴⁷

Összességében Törökország sikeresen folytatta az előző évben alkalmazott egyensúlyozási politikáját, azonban ennek korlátai is láthatóbbá váltak. Ugyan az Egyesült Államoktól képes volt katonai fegyverbeszerzést eszközölni – vagy legalábbis fontos előrelépést tenni ezen a téren –, de az amerikai kormányzat török cégeket szankcionált az oroszországi kereskedelem miatt. Orosz relációban is fontos eredményeket mutathatott fel, főleg a választási kampány során, azonban a fekete-tengeri gabonaszállítási egyezmény 2023 júliusi megszűnése az országnak is okozott gazdasági nehézségeket, egyúttal sikertelenek maradtak Erdoğan azon erőfeszítései, hogy újra meghosszabbítsák a megállapodást, demonstrálva, hogy az orosz–török kapcsolatok a háború árnyékában is alapvetően tranzakcionálisak maradtak, nem mentesen a nézeteltérésektől.¹⁴⁸

¹⁴² Erdoğan plays energy card in Turkish election — with Putin's help [online], 2023. 05. 04. Forrás: Politico [2024. 02. 22.]

¹⁴³ Turkey says Russia agreed to delay gas payment ahead of elections [online], 2023. 05. 04. Forrás: Al-Monitor [2024. 02. 22.]

¹⁴⁴ PÉNZVÁLTÓ Nikolett (2023): Török ügyek – svéd NATO-csatlakozás, Korán-égetések és amerikai F-16-osok. *SVKI Elemzések*, 2023/11. [online] 2023. 08. 11. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2024. 02. 22.]

¹⁴⁵ US approves F-16 fighter jet sale to Turkey [online], 2024. 01. 27. Forrás: Euronews [2024. 02. 22.]

¹⁴⁶ Türkiye faces scrutiny as exports to Russia surge, fuelling concerns of sanctions evasion [online], 2023. 11.30. Forrás: Middle East Monitor [2024.02.22.]

¹⁴⁷ US sanctions five Turkish firms in wide-ranging Russia crackdown [online], 2023.09.14. Forrás: Middle East Eye [2024.02.22.]

¹⁴⁸ EGERESI Zoltán: Törökország közvetítő szerepben: A fekete-tengeri gabonamegállapodás újjáélesztésére tett kísérletek. *MKI Elemzések*, 2023/42. [online] 2023 Forrás: kki.hu [2024. 02. 22.]

Irán

Az újabb orosz katonai agresszió jelentős változást hozott az iráni–orosz kapcsolatokban. Noha bizonyos kérdésekben, így például a szíriai háború menedzselésében a két állam már évek óta együttműködött (2017 elején indult az ún. asztanai folyamat), Moszkva hagyományosan a nyugati államok non-prolifrációs törekvéseit támogatta az iráni atomprogram kapcsán, illetve az Izraellel fenntartott jó kapcsolat és az izraeli légitámadások engedélyezése Szíriában már inkább borzolta a teheráni kormányzat kedélyeit.¹⁴⁹ A két állam viszonyát az ellentmondásokkal és érdekellentétekkel terhelt tranzakcionális külpolitika formálta,¹⁵⁰ akárcsak Törökország esetében.

Azonban a NATO-tag és Ukrajnával is jó viszonyra törekvő Törökországgal szemben a Nyugattal, főleg az Egyesült Államokkal rossz viszonyban lévő Irán másképp reagált az ukrajnai háborúra, s geopolitikai helyzetéből fakadóan könnyebben megtalálta a közös hangot a nyugati szankciók miatt egyre jobban elszigetelődő moszkvai vezetéssel. Ezt jelezte, hogy míg Ankara 2022 folyamán az összes ENSZ határozatban a nyugati szövetségeseivel szavazatott Oroszország elítélését illetően, addig Teherán ezek ellen voksolt. A szorosabb együttműködésre azután az iráni nukleáris programról szóló tárgyalások megfeneklése, 2022 nyarat követően került sor.

Irán a háború kezdete óta nagyon gyorsan fontos fegyverutánpótlási forrássá, illetve a szankciók kiküldésének egyik, noha messze nem legjelentősebb országává vált (lásd feljebb). Az iráni drónok beszerzésének kézzelfogható bizonyítéka volt a 2022 októberében Kijev ellen intézett, a közel-keleti országban gyártott drónokkal végrehajtott támadás. Később pedig arról láttak napvilágot információk, hogy Irán aktívan segíti Oroszországot saját dróngyártó kapacitások kiépítésében.¹⁵¹ A Reuters hírügynökség 2024. február végén pedig megközelítőleg 400 ballisztikus rakéta Oroszországnak történő eladásáról számolt be.¹⁵²

Az orosz–iráni hadiipari együttműködés azonban nem egyirányú folyamat: Irán fontos orosz haditechnikát kapott, így többek között Szu-34 nehéz vadászbombázó repülőgépek és helikopterek beszerzéséről állapodtak meg,¹⁵³ egyúttal egyes források arról számoltak be, hogy Ukrajnából zsákmányolt nyugati eszközöket is átadtak tanulmányozás céljából Iránnak – igaz, ez a folyamat értesülések szerint már 2022-ben elkezdődött.¹⁵⁴

A gazdasági együttműködés más területekre is kiterjedt: a Gazprom és az iráni nemzeti olajvállalat még 2022 nyarán 40 milliárd dollár értékű megállapodást írt alá iráni földgáz- és kőolajmezők fejlesztéséről. A két ország közötti kereskedelem volumene 20 százalékkal növekedett 2022-ben. A gazdasági kapcsolatok szorosabbra fonását jelezte, hogy 2023 végén Irán és az Oroszország által vezetett Eurázsiai Gazdasági Unió szabadkereskedelmi megállapodást írt alá, amely a javak közel 90 százaléka esetében eltörli a vámkötelezettséget, s a felek jelentős kereskedelem-bővülést várnak tőle. A 2023-as megállapodás előtt már 2019-ben aláírtak egy ideiglenes szabadkereskedelmi egyezményt, azonban a jelenlegi állandó és szélesebb körű lett.¹⁵⁵

Oroszország és Irán közeledése és főleg katonai–gazdasági együttműködése azonban nem felhőtlen, ahogy geopolitikai és gazdasági érdekeik sem esnek feltétlen egybe. A két ország Szíria-politikája és Izraelhez való viszonya is különböző, ahogy Moszkva kapcsolata az Öböl-térség arab államaival is szoros, különösen az Egyesült Arab Emírségekkel, amely szintén fontos gazdasági üttérként szolgál a szankciók kikerülésében. Az ellentétes érdekeket jól mutatta, amikor 2023 végén Teheránban berendelték az orosz nagykövetet, miután Oroszország három, Irán és az Emírségek által vitatott hovatarozású sziget esetében

¹⁴⁹ EGERESI Zoltán: [Oroszország és a Közel-Kelet kapcsolata az ukrajnai agresszió előtt és után](#). *SVKI Elemzések*, 2023/2. [online] 2023. 02. 16. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2024. 02. 22.]

¹⁵⁰ Michelle GRISÉ – Alexandra T. EVANS: [The Drivers of and Outlook for Russian-Iranian Cooperation](#) [online], 2023. 10. 03. Forrás: RAND [2024. 02. 22.]

¹⁵¹ [Inside the Russian effort to build 6,000 attack drones with Iran's help](#). [online], 2023. 08. 17. Forrás: The Washington Post [2024. 02. 22.]

¹⁵² [Exclusive: Iran sends Russia hundreds of ballistic missiles](#) [online], 2024. 02. 21. Forrás: Reuters [2024. 02. 22.]

¹⁵³ [Iran finalises deal to buy Russian fighter jets – Tasnim](#) [online], 2023. 11. 28. Forrás: Reuters [2024. 02. 22.]

¹⁵⁴ Size ŐSKARASAHIN: [Captured Weapons in Ukraine Pose Windfall for Iranian Defense Industry](#) [online], 2023. 07. 11. Forrás: Jamestown Foundation Terrorism Monitor [2024. 02. 22.]

¹⁵⁵ [Russian-backed union signs free trade pact with Iran](#) [online], 2023. 12. 25. Forrás: Reuters [2024. 02. 22.]

aláírt egy nyilatkozatot több arab állammal együtt, amely az Emírségek részének deklarálja az Irán katonai ellenőrzése alatt lévő területet.¹⁵⁶

India

Az orosz–ukrán háború második évének végére a 2022. évi eszkalációt követő hónapokban körvonalazódóval összevetve nem mutatkozott érdemi változás a konfliktushoz kapcsolódó indiai percepciókban. A 2023 februárjában, a háború első évének alkalmából kiadott elemzésünkben¹⁵⁷ foglaltak az indiai stratégiai érdekeket illetően tehát továbbra is érvényesek. Érzékelhető azonban 2024 elejére, hogy az indiai köztájékoztatás világában is egyre hátrébb sorolódtak a háború eseményeihez kapcsolódó hírek, amit nemcsak a frontok „befagyása” és a történeteknek az indiai átlagemberek számára visszafogott érdekessége indokolt, hanem az is, hogy a tavasszal esedékes választások inkább a belpolitikai fejleményekre és üzenetekre terelték a médiafigyelmet. Narendra Modi indiai miniszterelnök kormányzatának ez meg is felelt, mivel hazája a háború második évétől azon számos nem-nyugati ország között volt, akik nem tartották a nemzetközi élet első számú kérdésének az Ukrajnában történőket. Egyúttal Újdelhiben azt is tapasztalták, hogy az amerikai–indiai kapcsolatok jól átvészelték a háború eltérő értékeléséből fakadt kezdeti feszültségeket, és a közös stratégiai érdekek dominanciája érvényesült a viszonyrendszerükben. Az Egyesült Államok példájához pedig a többi nyugati hatalom is alkalmazkodott, ami már azért sem okozott nehézséget számukra, mert eleve sokkal kisebb befolyásuk volt az indiai politikára, mint Washingtonnak.

Fontos állomása volt ennek a G20 csoport 2023. szeptember 9-10-én, Újdelhiben tartott csúcstalálkozója, amely rávilágított, hogy a nyugati hatalmak immár pragmatikusabban állnak a háború kérdéséhez a nemzetközi fórumokon, és kevésbé erőltetik a globális dél államaira, hogy a nemzetközi közösséget leginkább foglalkoztató kérdésként fogadják el azt. A csúcstalálkozó alkalmával a nyugati vezetők (de saját eszközeikkel az oroszok és kínaiak is) érezhetően partnerek voltak abban, hogy a házigazdák India globális szerepfelfogásának sikereként könyvelhessék el a csúcstalálkozó eredményeit. Egyúttal, a nyugati hatalmak stratégiai szinten igyekeznek magukhoz kötni Indiát. Amerikai közvetítéssel megállapodás született egy India–Közel-Kelet–Európa gazdasági folyosó létesítéséről, melyet az első kommentárok a kínai Övezet és Út Kezdeményezés riválisaként interpretáltak.¹⁵⁸ Politikai hátterét illetően egyértelmű volt, hogy a kínai hatalmi építkezéssel szemben ütőképes együttműködés gazdasági komponenseit igyekeznek megerősíteni – az indiai–nyugati kapcsolatok tehát kinőtték az Oroszországhoz fűződő viszony kérdését. A G20 csoport újdelhi csúcsértekezletének záródokumentumát, amely a konfliktusra az „Ukrajnában zajló háborúként” és nem orosz agresszióként, vagy támadásként utalt, konszenzussal fogadták el.¹⁵⁹

Továbbra is igaz, hogy az indiai kormány nem ismeri el a területi változásokat Oroszország javára és nem nyújt erkölcsi támogatást a háborújához, az általa előnyösnek ítélt kereskedelmi aktivitást azonban fenntartja vele. Tapasztalható volt, hogy az indiai vállalatok a korábbi üzletfeleik ajánlataival versenyzették a nyomottabb árú orosz energiahordozókat, ezzel javítva pénzügyi mérlegüket. Az acélipar számára elengedhetetlen kokszbekötés legfontosabb forrása például Ausztrália volt, az emelkedő árak letörését és az ellátásbiztonság fokozása érdekében kívánatos diverzifikációt 2023 végén viszont az orosz import növelésének kilátásba helyezésével igyekeztek elérni.¹⁶⁰

2023 egyúttal megvilágította ennek a kapcsolatnak azon korlátait is, melyek a szigorúan önérdékkövető indiai gyakorlatból eredeztethetők. 2022 második felében még rekordokat döntött az orosz kőolaj és kőszén behozatala Indiába. 2023-ra azonban ez a folyamat a korábbinál hektikusabbá vált, részben az orosz árelőny olvadása, részben a szankciók miatti nehézségek miatt.¹⁶¹ Problémát okozott a kétoldalú kereskedelem nemzeti fizetőeszközökben való lebonyolítása is, amelyet az orosz propaganda 2022 nyarán még a nyugati szankciók megkerülésének mesterhúzásaként ábrázolt. India jóval nagyobb értékű importja

¹⁵⁶ [Iran summons Russia's envoy again over islands dispute](#) [online], 2023. 12. 24. Forrás: Aljazeera [2024. 02. 22.]

¹⁵⁷ CSIKI VARGA Tamás et. al.: [Az orosz-ukrán háború első évének tanulságai](#). *SVKI Elemzések*, 2023/3. [online], 2023. 02. 24. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2024. 02. 08]. 21. o.

¹⁵⁸ Hannah ELLIS-PETERSEN: [G20: EU and US back trade corridor linking Europe, Middle East and India](#). [online], 2023. 09. 09. Forrás: The Guardian [2023. 09. 10.].

¹⁵⁹ [Consensus reached, New Delhi Declaration adopted at G20](#). [online], 2023. 09. 09. Forrás: Hindustan Times [2023. 09. 10.].

¹⁶⁰ Neha ARORA: [India to step up coking coal shipments from Russia –sources](#). [online], 2023. 11. 28. Forrás: Reuters [2024. 02. 08.].

¹⁶¹ Vaibhav CHAKRABORTY: [Demand for Russian coal drops amid vanishing price advantage](#). [online], 2023. 08. 07. Forrás: spglobal.com [2024. 02. 09.].

Oroszországból egyensúlytalanságot eredményezett a kereskedelmi mérlegben. Jóllehet, az indiai bankok alkalmazkodtak a dollár mellőzéséhez a kétoldalú kereskedelmi ügyleteknél, és kínai jüan, euro és hongkongi dollár alapú ügyleteket is folytathattak a szénimportőrök 2022 nyaratól,¹⁶² ezeket a megoldásokat az olajfinomítók és az indiai állam általában kevésbé preferálta. Mivel Oroszország kínai importja nagyon felduzzadt, az orosz állam kezdeményezte volna, hogy az indiai importőrök jüanban rendezzék a számlát, ezzel szemben azonban Újdelhinék politikai aggályai voltak. 2023 nyarára ennek köszönhetően jelentős mennyiségű, indiai rúpiában denominált bevétel halmozódott fel az orosz olajexportnak köszönhetően, melynek felhasználására tárgyalásokat folytattak a felek. Mivel az indiai cégek nagyon tartottak a nyugati szankcióktól, komolyabb áruk szállítását nem akarták vállalni a felhalmozott keret terhére.

Folytatódott a háború indiai szempontból releváns katonai tapasztalatainak feldolgozása is. Az indiai katonai elitet és védelempolitikával/haditechnikai kérdésekkel foglalkozó értelmiségi közösséget különösen érdekelt az elmúlt másfél év folyamán, hogy a háború hadszíntéri tanulságai miként befolyásolják az ország hagyományos fegyverzetének potenciális alkalmazhatóságával kapcsolatos várakozásokat, ezekhez kapcsolódóan pedig a fegyveres erők folyamatban lévő, illetve tervezett beszerzési programjait. Általánosságban az indiai katonai szakértők itt óvatosabban vonták le a következtetéseiket, mint sok nyugati kollégájuk. Nagy figyelem hárult például az orosz páncélos eszközök veszteségeire az ukrán hadszíntéren, melyekben a különböző T-90-es modellek számottevő arányt képviseltek (összesen több, mint 100 példány megsemmisüléséről, elfoglalásáról, vagy sérülten elhagyásáról van adat).¹⁶³ A T-90-esek beszerzése 2001-től az indiai páncélos csapatok korszerűsítésében is nagyon fontos szerepet játszik. Részben Oroszországból hozzák be őket, részben pedig hazai licenzzgyártás is folyik Tamil Nadu államban. A „Bhishma” névre keresztelt harckocsiból 2024-re már nagyjából 1200 darab állt hadrendben,¹⁶⁴ használhatóságuk valós harci körülmények között tehát egyszerre érintette az indiai szárazföldi erők ütőképességét, a hosszú távú technológiai együttműködés és a hazai hadiipari munkahelyek egy részének jövőjét. Az indiai haditechnikai szakértők az orosz hadszíntéri veszteségek elemzése nyomán arra jutottak, hogy a T-90-esek gyenge szereplése elsősorban az alkalmazás hibáira – tehát az orosz legénység kiképzésének hiányosságaira – vezethető vissza, és önmagában nem kérdőjelezi meg a harckocsi alkalmasságát és a rendszerezéséről szóló döntés helyességét.¹⁶⁵ A program tehát folytatódik, amiben persze – különösen a jelentős haditechnikai beszerzésekről szóló kormányzati elköteleződések gyakori lassúságát figyelembe véve – szerepet játszhatnak a szárazföldi erők vezetésének szakmai érdekei, és persze a 2024-es választások kampányidőszakának politikai légköre is. Utóbbi nyomán a kormány számára jelenleg nem kecsegtetne haszonnal a hadsereg beszerzéseivel kapcsolatos döntések megkérdőjelezése, vagy munkahelyek veszélyeztetése.

A Kínai Népköztársaság

Kína – Indiához hasonlóan – továbbra is igyekszik minél inkább háttérbe szorítani az ukrajnai háború kérdését hivatalos nemzetközi érintkezéseinek napirendjén. 2023 második felétől a népköztársaság kormányát sokkal jobban lekötötték a 2024. januárban esedékes tajvani választások várható eredményei és annak demonstrálása, hogy a sziget Kínához tartozását továbbra is megkérdőjelezhetetlennek tekinti, és ha rákényszerítik, ennek fegyveres erővel is érvényt szerez. A tajvani krízis forгатókönyve persze alátámasztotta azon vélekedéseket, melyek szerint az ukrajnai háború kezelése kínai részről az Egyesült Államokkal folytatott stratégiai rivalizálás logikájába illesztve értelmezendő, és a csendes-óceáni erőviszonyok alakulása Peking számára elsőbbséget élvez. Ez nem zárta ki, hogy az orosz és kínai politikusok és diplomaták tárgyalásait rendre egymás korlátlan támogatásáról szóló deklarációkkal zárják,¹⁶⁶ de ennek tényleges tartalma eddig szorosan illeszkedett Peking érdekeihez. Az eddig – ismereteink szerint – az orosz fél rendelkezésére bocsátott, kettős felhasználású kínai eszközök és alkatrészek (drónok, gyenge minőségű

¹⁶² [India's Russian coal imports surge 70% during 1-15 Aug, thermal coal tops list](#). [online], 2022. 08. 17. Forrás: [steelmint.com](#) [2024. 02. 14.].

¹⁶³ Oryx: [Attack On Europe: Documenting Russian Equipment Losses During The Russian Invasion Of Ukraine](#). [online], Forrás: [oryxspioenkop.com](#) [2024. 02. 15.].

¹⁶⁴ *The Military Balance 2024*. International Institute for Strategic Studies, 2024. 266. o.

¹⁶⁵ Kartik BOMMAKANTI: [War in Ukraine: The Indian Army's silence on tanks](#). [online], 2022. 12. 21. Forrás: Observer Research Foundation [2023. 11. 15.].

¹⁶⁶ [Xi meets with Russian PM](#). [online], 2023. 12. 20. Forrás: The State Council of the People's Republic of China [2024. 02. 11.].

chipek, navigációs berendezések stb.) nyilván jól jöttek bizonyos hiátusok pótlására az orosz iparban, de a háború megnyeréséhez messze nem elegendőek, és nem vethetők össze azzal a támogatással, amit a nyugati államok nyújtanak Ukrajna számára. Ahogy arra egy évvel ezelőtt is számíthattunk, Kína nem kockáztatta meg, hogy gazdasági károkat szenvedjen az orosz hadviselés nagyarányú és nyílt támogatásával, illetve ezáltal stabilitást és jóindulatú pártatlanságot hirdető külpolitikája veszítsen hiteléből a globális dél országai felé.

Eközben az orosz állam alkalmazkodó képessége a szankciókhoz nemcsak gyakorlati tanulságok forrása lehet Kína számára, de addigi politikáját stabilizáló tényező is. Fontos ugyanis, hogy a háború jelenleg megnyugtatóan alakul a kelet-ázsiai hatalom szemszögéből. Miután belátható időn belül nem kell tartani az orosz haderő hirtelen összeomlásától, vagy az orosz politikai rendszert megbénító belső felfordulástól, Pekinget semmi nem ösztönzi arra, hogy jelentősen változtasson formailag semleges, a katonai jellegű beavatkozást kerülő, de kereskedelempolitikai eszközökkel Oroszországot támogató gyakorlatán. Ezzel megfelel saját nemzetközi imázsának és megőrizheti mozgásterét a másik harcoló fél irányába is.

Jóllehet, Kína nyíltan 2024 elejére sem támogatja Oroszország területi hódításait Ukrajna rovására, a kereskedelmi kapcsolatok az előzetes terveket meghaladó fejlődést mutattak. 2023 első 11 hónapjában összértékük elérte a 218 milliárd dollárt,¹⁶⁷ az év végére pedig 240 milliárdra nőtt.¹⁶⁸ Noha ez általában erősítette azt az interpretációt, hogy Peking Moszkva első számú gazdasági támasza a nemzetközi szankciókkal szemben, a rekordösszegű kereskedelem még mindig csak 4%-át teszi ki a népköztársaság teljes külkereskedelmi forgalmának. Igaz, Oroszország ezzel a 6. helyen áll a partnerek sorában. Kína viszont már évek óta Moszkva első számú külkereskedelmi partnere, a kínai cégek rohamos terjeszkedése pedig az orosz–ukrán háború eszkalációja óta egyre meghatározóbbá válik az orosz piacon. A Közép-Európában jórészt ismeretlen kínai autómárkák részesedése például 10%-ról 38%-ra nőtt egy év alatt.¹⁶⁹ Okostelefonból 2022 végén már szinte csak kínait lehetett kapni Oroszországban. Mindez egyúttal arra is rámutat, hogy Kína gazdasága sokat nyer a támogatással, az nemcsak a magasabb világpolitikai szempontoknak alárendelve alakul, hanem a pekingi önérdékkövető politikának is messzemenően megfelel.

E jelentős aszimmetria gyakorlatilag Oroszország kiszolgáltatottságának növekedését dokumentálja Kínával szemben, ami továbbra sem egyeztethető össze Moszkva hosszú távú, autonóm vezető hatalmi státusz fenntartására irányuló érdekeivel. A kétoldalú kommunikációban ennek persze egyelőre nincs nyoma, de Kína jelentős térnyerését az orosz gazdaságon belül, illetve az orosz állam saját hatalmi érdekszférájának tekintett térségekben (például Közép-Ázsiában) egyértelműen felgyorsította a háború, és ez a későbbiekben nehezen megoldható feladat elé állíthatja az ország vezetőit.

Észak-Korea

Már az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációjának első hónapjaiban megfigyelhető volt, hogy a Koreai-félsziget két állama miként sorakozik fel a megtámadott és az agresszor mellett. Míg Dél-Korából több önkéntes is csatlakozott az ukrajnai Nemzetközi Légióhoz, valamint nemzetgyűlési képviselők közül álló delegáció is ellátogatott a megtámadott országba, addig a KNDK elismerte a szakadár „Donyecki Népköztársaság” és a „Luhanszki Népköztársaság” önálló államiségét.¹⁷⁰ A nemzetközi közvélemény 2022 szeptemberében szerzett elsőként tudomást arról, hogy Észak-Korea lojalitása régi-új nagyhatalmi patrónusa iránt megnyilvánul abban is, hogy tűzérési lőszereket és katyusa-szerű rakéta-sorozatvetőkhöz szükséges muníciót szállít az orosz hadsereg részére. Az ügylet egyértelműen az ENSZ BT határozatainak megsértéseként értékelhető, mivel a világszervezet tiltja a KNDK-val folytatott fegyverkereskedelmet.¹⁷¹

Az elmúlt egy év során Oroszország és a KNDK viszonyában számos látványos fejlemény történt. A KNDK – mint a nemzetközi viszonyok rutinos opportunistája – maximálisan kihasználta, hogy a putyini

¹⁶⁷ Simone MCCARTHY: [China's Xi Jinping hails Russia cooperation as record trade beats \\$200 billion target](#). [online], 2023. 12. 21. Forrás: CNN [2024. 02. 08.].

¹⁶⁸ [China-Russia 2023 trade value hits record high of \\$240 bln - Chinese customs](#). [online], 2024. 01. 12. Forrás: Reuters [2024. 02. 09.].

¹⁶⁹ Laura HE: [China is helping to prop up the Russian economy. Here's how](#). [online], 2023. 02. 26. Forrás: CNN [2024. 02. 08.].

¹⁷⁰ [S. Korea trying to confirm Russia's announcement of 4 Korean deaths in Ukraine](#). [online], 2022. 06. 20. Forrás: Hankyoreh. [2024. 02. 08.]; [PPP's Lee Jun-seok meets Zelensky in Ukraine](#). [online], 2022. 06. 08. Forrás: Korea JoongAng Daily [2024. 02. 08.]; Oroszország phenjani nagykövetségének 2022. július 14-i közleménye.

¹⁷¹ [Russia to buy rockets, artillery shells from North Korea: US](#). [online], 2022. 09. 07. Forrás: The Korea Times [2024. 02. 08.].

rezsim az ukrajnai konfliktus elhúzódásával válságba került, és ezzel nagy szüksége lett Észak-Korea lőszerkészleteire és hadiipari kapacitásaira. A kulisszák mögött zajló diplomáciai egyeztetések tartalma 2023 júliusának végén vált világszerte egyértelművé, amikor a koreai háború harci eseményeit lezáró fegyverszünet 70. évfordulója alkalmából magas rangú orosz delegáció utazott Phenjanba. Az orosz küldöttséget Szergej Sojgu védelmi miniszter vezette, a delegáció pedig nem csupán a fegyvernagyvásra emlékező katonai parádén vett részt, hanem megtekintették a KNDK hadiiparának legújabb fejlesztéseit bemutató kiállítást is. Az utóbbi eseményen ballisztikus rakéták is megfigyelhetők voltak – amelyek gyártását, hadrendben tartását, valamint tesztelését az ENSZ BT határozata egyértelműen megtiltja a kelet-ázsiai ország számára –, így Oroszország ismételt az ENSZ BT határozatának megsértéséhez asszisztált. A kulisszák mögött létrejött fegyverüzlet miatt az Egyesült Államok hatóságai 2023 augusztusának közepén pénzügyi büntetőintézkedéseket kezdeményeztek két fegyverkereskedő cég (Verus LLC, Versor SRO) ellen, amelyek a hírek szerint érintettek voltak a tranzakciókban.¹⁷² Mint később a világsajtóban is megjelent, 2023 augusztusának közepétől két orosz teherhajó legalább öt alkalommal fordult meg az észak-koreai Radzsin és az orosz tengermelléki területen lévő Dunaj kikötője között. A szóban forgó MV Maria és MV Angara teherhajók az orosz hadsereg logisztikai eszközeit szokták szállítani, így minden valószínűség szerint fedélzetükön jutottak el észak-koreai hadiipari eszközök az orosz Távol-Keletre, ahonnan a transz-szibériai vasútvonalon keresztül szállították tovább azokat Kelet-Európába.¹⁷³ Érdemes megemlíteni, hogy egy hónappal a fenti szállítások megindulása előtt, 2023 júliusának közepén Jun Szok Jol dél-koreai államfő részt vett a NATO vilniusi csúcsertekezletén, majd előre be nem jelentett látogatást tett Ukrajnában, ahol újfent támogatásáról biztosította a megtámadott országot. Az orosz–ukrán háború tehát közvetett módon a két koreai állam szembenállásának frontvonala is lett.

Bár a nyilvánosság előtt Oroszország és Észak-Korea egyaránt tagadta, hogy bármilyen fegyverüzletet kötöttek volna, de arról hivatalosan is megállapodtak, hogy elmélyítik katonai kapcsolataikat. Minden bizonnyal az ellentételezés részét képezhette, hogy 2023 szeptemberének közepén Putyin elnök az amuri régióban lévő Vosztochnij űrrepülőtéren fogadta Kim Dzsong Űn elsőszámú vezetőt, ahol az orosz államfő bejelentette, hogy országa segítséget fog nyújtani a KNDK-nak, hogy képes legyen műholdakat földközi pályára állítani.¹⁷⁴ A fentieket követően az észak-koreai vezető ellátogatott Komszomolszk-na-Amure városba, ahol katonai és polgári repülőgépgyárakat tekintett meg, majd pedig Vlagyivosztokba utazott, hogy Szergej Sojgu kalauzolásával megtekintse a Kinzsai hiperszonikus rakétát.

A dél-koreai hadsereg egyesített vezérkari főnöksége tavaly november elején műholdfelvételek elemzése alapján arról számolt be, hogy a KNDK-ból mintegy 2000 konténernyi hadianyagot juttattak tengeri úton Oroszországba, amelyek nagy mennyiségben tartalmazhattak 122 vagy 152 milliméteres tűzérségi lőszeret, szovjet-orosz gyártmányú harckocsikhoz szükséges lőszeret, irányított páncéltörő rakétákat, géppuskákat és kézfegyvereket, sőt rövid hatótávolságú ballisztikus rakétákat is.¹⁷⁵ Az utóbbi eszközökre vonatkozó feltételezés 2024 első napjaiban igazolódott be, amikor a Fehér Ház nyilvánosságra hozta, hogy Oroszország december 30-án és január 2-án észak-koreai gyártmányú rövid hatótávolságú ballisztikus rakétákat vetett be az ukrán erők ellen.¹⁷⁶ Az alkalmazott eszközök KN-23-as típusú rakéták voltak, amelyek közül az egyik 460 kilométer távolságot repült. Mint Hvang Dzsun Guk dél-koreai ENSZ-nagykövet kijelentette, a fenti távolság megegyezik a potenciális észak-koreai indítóbázis és a dél-koreai Puszan város közötti távolsággal, így – dél-koreai szemszögből – a történetek akár támadási szimulációként is értékelhetőek. A nagykövet megjegyezte azt is, hogy a KNDK egyértelműen kísérleti terepnek tekinti Ukrajnát fegyvertechnológiáinak alkalmazhatóságára vonatkozóan.¹⁷⁷

A fejleményekkel kapcsolatosan Victor Cha, az Egyesült Államokban működő Stratégiai és Nemzetközi Tanulmányok Központjának (CSIS) alelnöke kijelentette, hogy Oroszország és Észak-Korea együttműkö-

¹⁷² [N.K. leader visits arms exhibition with Russian delegation ahead of armistice anniversary](#). [online], 2023. 07. 27. Forrás: Yonhap News [2024. 02. 08.]; [S. Korea welcomes U.S. sanctions on N. Korea](#). [online], 2010. 08. 31. Forrás: Yonhap News [2024. 02. 08.]

¹⁷³ [2 Russian ships made 5 trips between N. Korea, Russia since mid-Aug. in suspected arms transfers: WP](#). [online], 2023. 10. 17. Forrás: Yonhap News [2024. 02. 08.]

¹⁷⁴ [Putin meets Kim, says Russia will help North Korea build satellites](#). [online], 2023. 09. 12. Forrás: Reuters [2024. 02. 08.]

¹⁷⁵ [S. Korean military says N. Korea might have provided Russia with short-range ballistic missiles](#). [online], 2023. 11. 02. Forrás: Yonhap News. [2024. 02. 08.]

¹⁷⁶ [N. Korea-Russia cooperation stokes questions over potential for weapons production: expert](#). [online], 2024. 01. 12. Forrás: The Korea Times [2024. 02. 08.]

¹⁷⁷ [Ukraine is 'test site' for N. Korean missiles – S. Korea](#). [online], 2024. 01. 10. Forrás: Reuters. [2024. 02. 08.]

Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések

2024/4

dése felveti azt az aggasztó kérdést, hogy a két ország között létrejöhet-e kooperáció a fegyvergyártásban. A kutatóközpont fórumán elhangzott egy olyan megállapítás is, amely szerint a KNDK fegyvergyártására – ezen belül pedig a rakéta-programra – mindig is korlátozó hatással volt a rendelkezésre álló erőforrások hiánya. A mennyiségi termelést korlátok közé szorította a nyersanyagok elérhetősége, valamint a gyártó létesítmények állapota. Az Oroszországgal való együttműködés fokozódása viszont azt az esélyt hordozza magában, hogy a gyárüzemeket fejleszteni tudják, és a KNDK még fejlettebb rakétaeszközöket tud majd előállítani. Ez pedig a phenjani rezsim részéről még „erőteljesebb és bátrabb” magatartáshoz fog vezetni.¹⁷⁸

¹⁷⁸ N. Korea-Russia cooperation stokes questions over potential for weapons production: expert, i.m.

Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések

2024/4

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta munkatársaink tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszaki kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézetének keretében működő Stratégiai Védelmi Kutatási Program szakpolitikai kutatásokat végez, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Program

Szerkesztés és tördelés:
Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: jli@uni-nke.hu

2024 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések (ISSN 2063-4862)

2019–2024: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Csiki Varga Tamás – Csoma Mózes – Deák András György – Háda Béla – Jójárt Krisztián –
Kemény János – Tálás Péter